

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W OPOLU

Groszowice

wspólna pamięć – nasze Archiwum

Pieczęć gminna Groszowic z 1883 r.
z wizerunkiem Św. Katarzyny

[Starczewska-Wojnar A., *Odcisnięta pamięć wspólnoty. Prawne i komunikatywne funkcje pieczęci gmin wiejskich na przykładzie zachodnich powiatów Rejencji Opolskiej w latach 1816-1933*, Opole 2020]

Pieczęć gminna Groszowic z 1883 r.

[Starczewska-Wojnar A., *Odcisnięta pamięć wspólnoty. Prawne i komunikatywne funkcje pieczęci gmin wiejskich na przykładzie zachodnich powiatów Rejencji Opolskiej w latach 1816-1933*, Opole 2020]

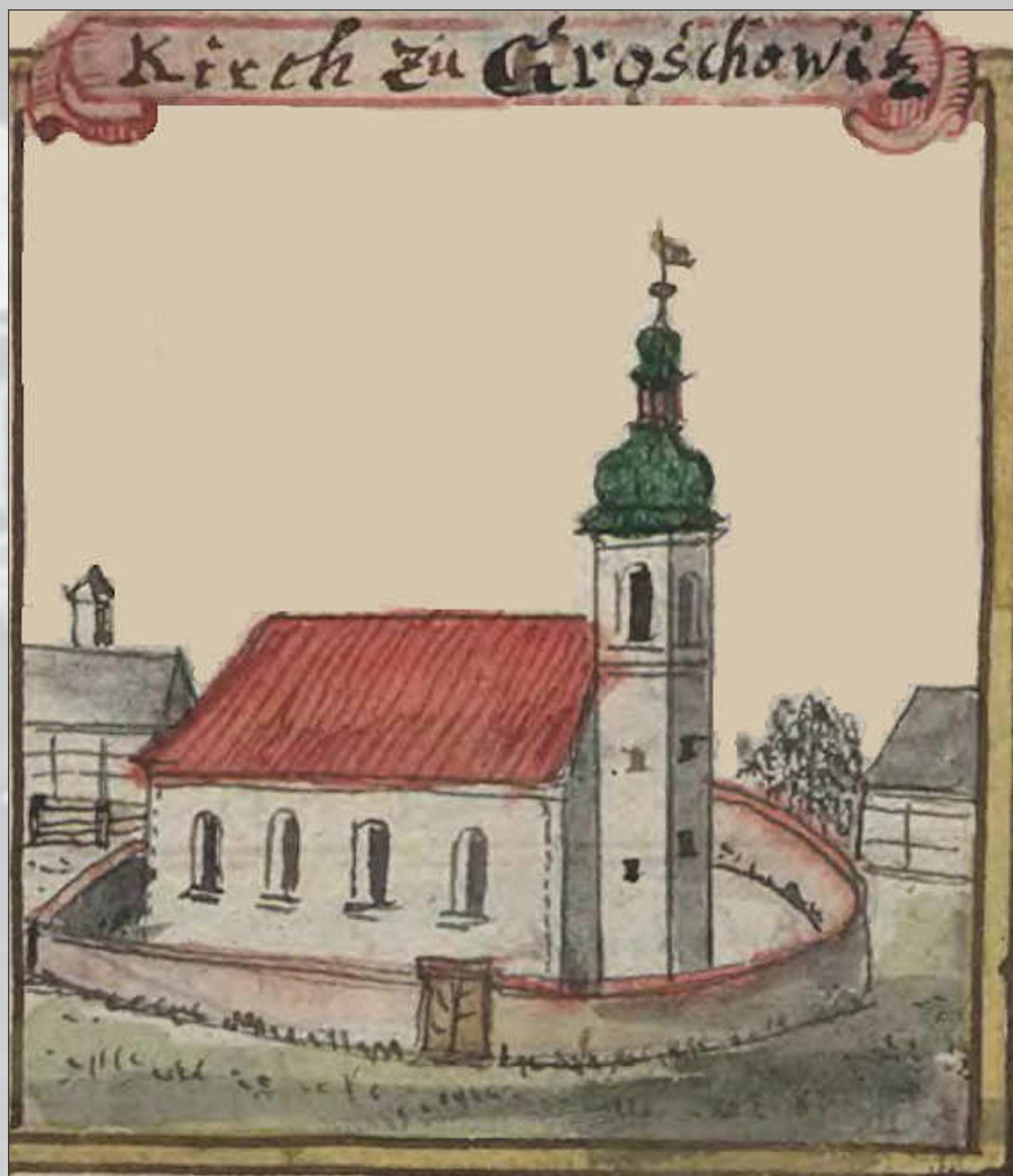

Pieczęć gminna Groszowic z 1933 r.

[Starczewska-Wojnar A., *Odcisnięta pamięć wspólnoty. Prawne i komunikatywne funkcje pieczęci gmin wiejskich na przykładzie zachodnich powiatów Rejencji Opolskiej w latach 1816-1933*, Opole 2020]

Zapraszamy do zapoznania się z materiałami archiwalnymi dotyczącymi historii Groszowic. Wystawa ta inicjuje cykl poświęcony dzielnicom Opola. Historia Groszowic od 1236 roku do czasów współczesnych została opracowana przez Pana Wiesława Długosza i wydana w 2017 r. pod tytułem „Dzieje Groszowic”.

Przygotowała: Maria Leśniowska
Projekt graficzny: Andrzej Szejweis

Groszowicki kościół na rycinie Friedricha Wenera

[Ze zbiorów Pana Wiesława Długosza]

Groszowice – Gmina – Dzielnica

Groszowice są dziś integralną częścią miasta Opola, jednakże do 1 stycznia 1965 r. stanowiły odrębną miejscowość z własnym szpitalem, urzędem stanu cywilnego oraz kościołem parafialnym.

Nazwa Groszowice pochodzi od imienia właściciela osady - Grodzistawa. Jak podaje historyk Alfred Zimmermann, w 1784 r.: miejscowość należała do Obwodu Opolskiego i leżała $\frac{3}{4}$ mili od miasta. W osadzie znajdował się kościół katolicki, szkoła, folwark pańszczyźniany i młyn wodny. Wśród mieszkańców było 21 rolników, 16 zagrodników, 19 chałupników i 453 mieszkańców.

Jednakże pierwsze wzmianki o Groszowicach pojawiają się już w dokumencie Zbrostawa, kasztelana opolskiego, z 1236 r. W miejscu wystawienia dokumentu widnieje zapis: „dies ist geschehen im Jahre des Herrn 1236 in Grossowiz”. Jest to dowód na to, że Groszowice były istotną częścią opolskiej kasztelanii. Również mieszkańcy wioski pełnili znaczące role w życiu politycznym piastowskiego księstwa. I tak Jesco z Groschowitz był sędzią i zaufanym z grona księcia Bolesława Opolskiego, a Witko z Groszowic pełnił funkcję kasztelana w 1370 r.

Położenie miejscowości nad Odrą przyczyniło się do jej rozwoju. Kupcy, przewoźnicy oraz goście zmierzający w kierunku opolskiej kasztelanii przejeżdżali przez groszowickie tereny. Bliskość rzeki wpłynęła także na rozwój lokalnego przemysłu. Z biegiem lat, rozbudowa infrastruktury spowodowała wzrost liczby mieszkańców, a co za tym idzie, także konieczność modernizacji już istniejących budynków: kościoła parafialnego, szkoły, czy dworca kolejowego.

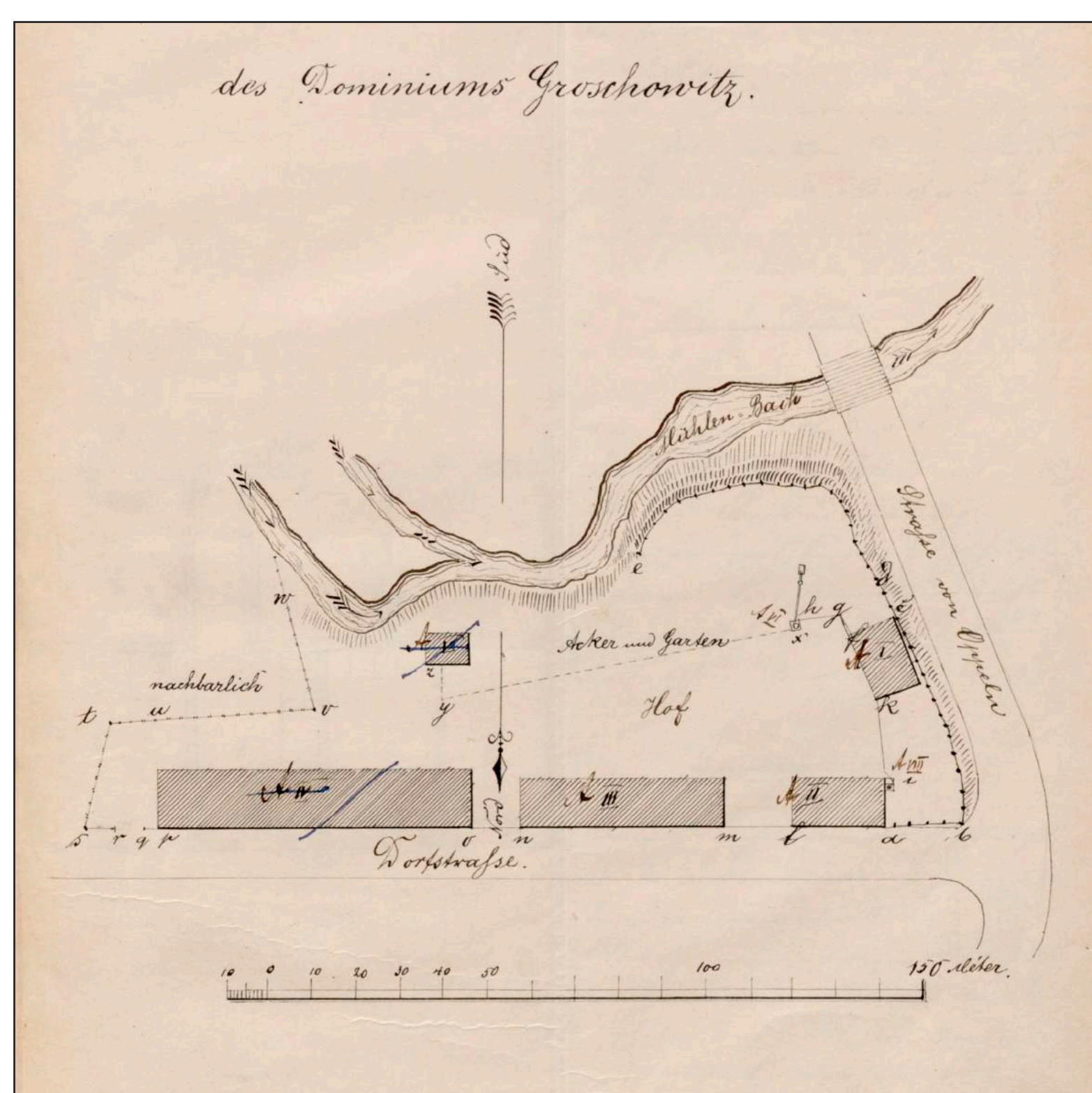
Groszowic nie ominęły też klęski żywiołowe. Dżuma, panująca na terenie Opola i okolicznych wsi, dotknęła boleśnie mieszkańców Groszowic, pozostawiając przy życiu jedynie rodzeństwo Piechołów. Zmarłych mieszkańców chowano na cmentarzu pod lasem, który zyskał nazwę „Podborny kierchow”. Świadectwem tych wydarzeń jest, zachowana do dziś, kapliczka św. Rocha.

Również liczne powodzie nie ominęły miejscowości leżącej nad Odrą. Odnotowano, że najdotkliwsze były te z lat 1854, 1880, 1890, 1902, 1903, 1913 i 1926. Straty poniesione w związku z wylewami rzeki przyczyniły się do podjęcia decyzji o konieczności przeprowadzenia regulacji Odry. Regulację rzeki zrealizowano na odcinku Lewin Brzeski-Koźle, w Groszowicach zaś wybudowano śluzę, która po kolejnych modernizacjach służy do dziś.

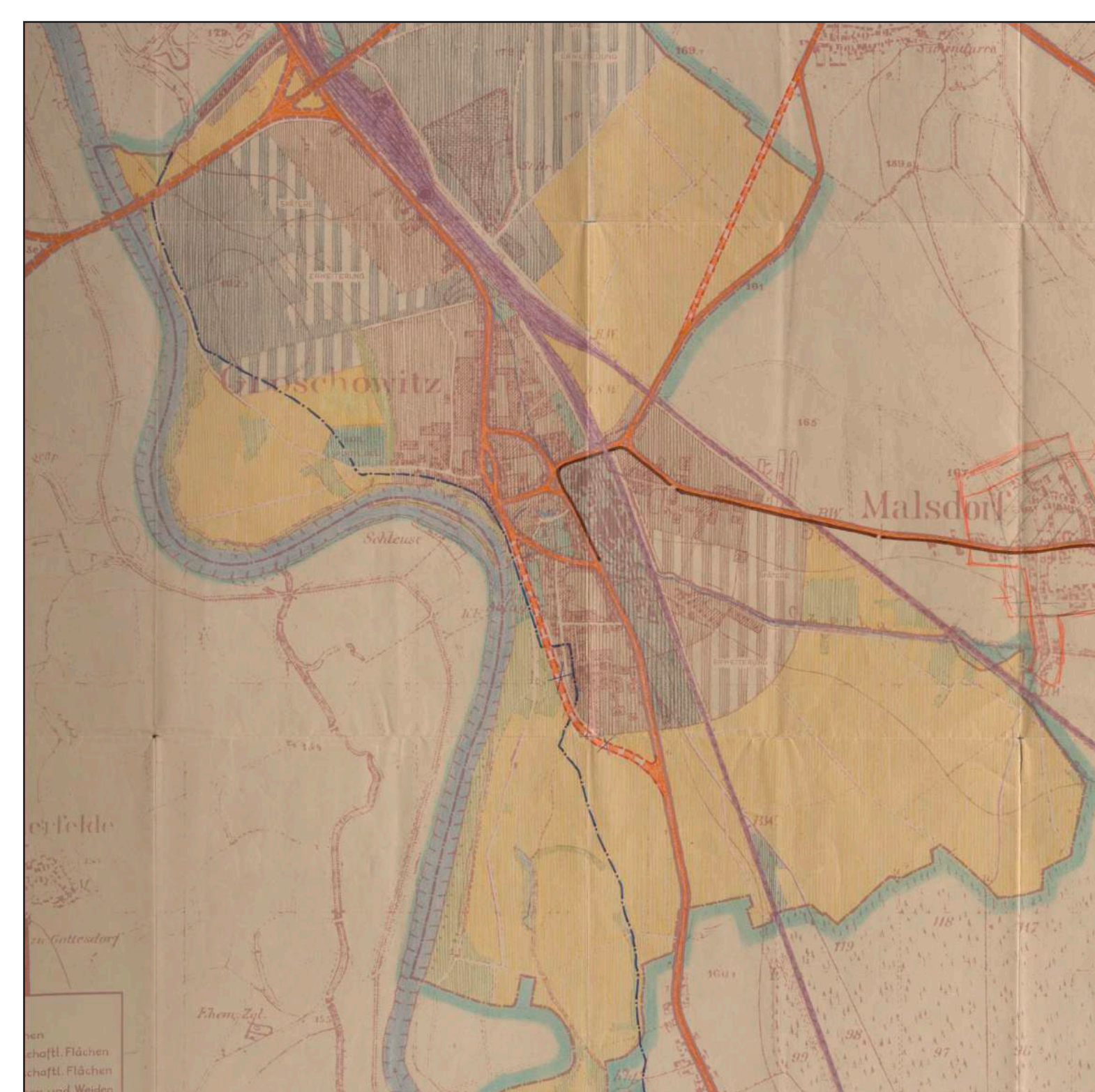
Mapa komunikacyjna Opola z 1882 r. wraz z zaznaczoną miejscowością Groszowice

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/22/4944]

Szkic sytuacyjny groszowickiego dominium z 1877 roku.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/4.8/723]

Mapa poglądowa Groszowic z 1940 r.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/17/150]

Kościół Pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej

W XIII wieku Groszowice przynależały do kościoła i parafii w Opolu. Stan ten trwał do początków wieku XIV, kiedy to pojawia się informacja, że kustosz opolski jest także proboszczem kościoła w Groszowicach. W tym czasie groszowicka gmina znajdowała się w granicach Archiprezbiteriatu w Strzelcach Opolskich.

Z protokołów wizytacji zleczanych przez władze archiprezbiteriatu wynika, że już w 1687 r. w Groszowicach znajdował się kościół pod wezwaniem św. Katarzyny. Kościół był murowany, pokryty dachówką, a obok niego stała wieża, z dołu murowana, z góry drewniana, z trzema poświęconymi dzwonami. Najświętszy Sakrament przechowywany był w tabernakulum ołtarza głównego.

W 1841 r. do parafii pw. Św. Katarzyny należały także Malina, Grudzice, Przywory, kolonia Okół oraz kolonia Gostawice. W kolejnych latach, wraz ze zwiększającą się liczbą mieszkańców Groszowic, zaistniała konieczność rozbudowy świątyni. W 1881 r. stary budynek kościoła rozebrano, a na jego miejsce postawiono nowy, w stylu neoromańskim. W czasie prac budowlanych nabożeństwa odbywały się w stodole, która znajdowała się w ogrodzie farskim.

Poświęcenia nowej świątyni dokonał arcybiskup Porsch z Opoli dnia 15 października 1883 r., a uroczystość została uświetniona dźwiękiem organów, zbudowanych przez organmistrza Haasego. W kolejnych latach dokupiono: nowe tabernakulum, konfesjonał, chrzcielnicę oraz ambonę.

W 1913 r. pojawił się projekt odnowienia kościelnych organów. Kosztorys prac na kwotę 394 marek przedstawił Karl Spiegel z Opoli. Wycena dotyczyła renowacji już istniejącego instrumentu, w skład którego wchodziło m.in. 20 piszczałek. Po raz kolejny renowacji dokonano w 1931 r. Tym razem zadania podjęła się firma Berschdorf, która odpowiadała m.in. za odrestaurowanie organów w nyskiej

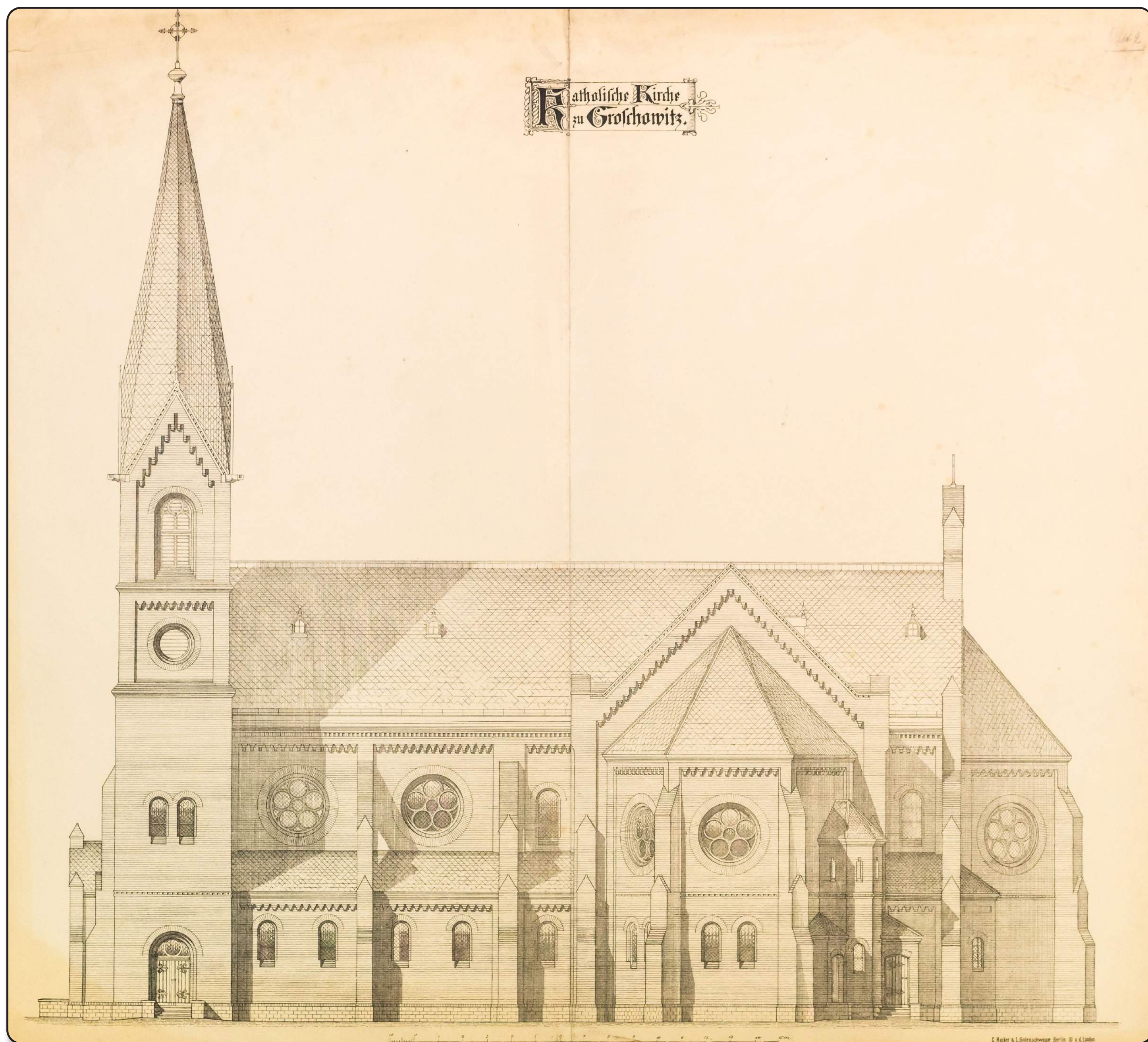
bazylice. Groszowickie organy zostały wpisane na listę zabytków województwa opolskiego.

W 1922 r. członkowie rady parafialnej postanowili zakupić nowe dzwony dla świątyni, gdyż poprzednie zostały zarekwirowane w trakcie działań I wojny światowej. Cena wykonania nowych dzwonów z brązu wynosiła 97 685 marek.

Kościół ozdobiony był malowidłami, przedstawiającymi m.in. Ostatnią Wieczerzę, Paschę, czy Wyjście Żydów z Egiptu. Niestety, malowidła te nie przetrwały do czasów dzisiejszych.

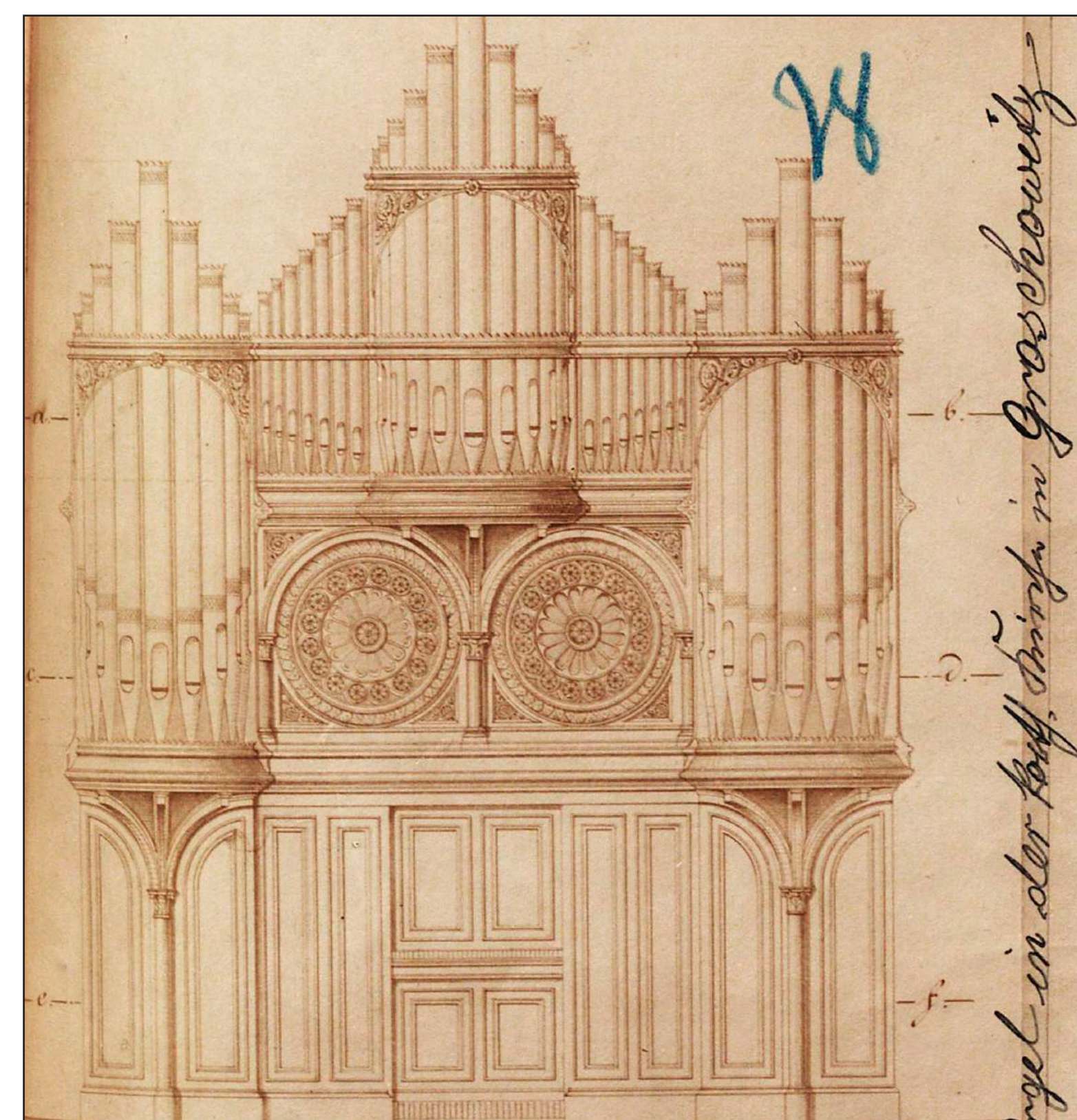
Funkcję proboszcza kościoła w Groszowicach pełnili kolejno:

- ks. Georg Ignatz Tonisch
- ks. Christophorus Constantinus
- ks. Paul Schidlowsky
- ks. Johann Honorius Graf von Trautmannsdorff
- ks. Johannes Christophorus Drewnak
- ks. Franziskus Antonius Schweder
- ks. Gottfried Ferdinand Zimmermann
- ks. Franziskus Funk
- ks. Leopold Winkler
- ks. Friedrich Durich
- ks. Caspar Funkel
- ks. Johann Schwarz
- ks. Joseph Wodarz
- ks. Jacob Struchli
- ks. Julius Sdralek
- ks. Franciszek Ksawery Rudzki
- ks. Franciszek Haase
- ks. Antoni Liszka
- ks. Wojciech Skrobocz
- ks. Norbert Dragon, który pełni tę funkcję do dziś

Fasada kościoła pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Groszowicach. Szkic z 1886 r.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/19/86]

Szkic inwentaryzacyjny kościelnych organów sporządzony na potrzeby renowacji w 1913 r.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/3/631]

Powyżej: Pieczęć Parafii Rzymskokatolickiej w Groszowicach przedstawiająca wizerunek Św. Katarzyny Aleksandryjskiej.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/2/8832]

Szkoła kościelna, Pestalozzische

W XVII i XVIII wieku nauczanie elementarne w Groszowicach odbywało się w domach nauczycieli. Pierwszym nauczycielem był Michael Bialucha, który kształcił groszowickich chłopców, a poza tym zajmował się prowadzeniem ksiąg urodzeń, małżeństw i zgonów.

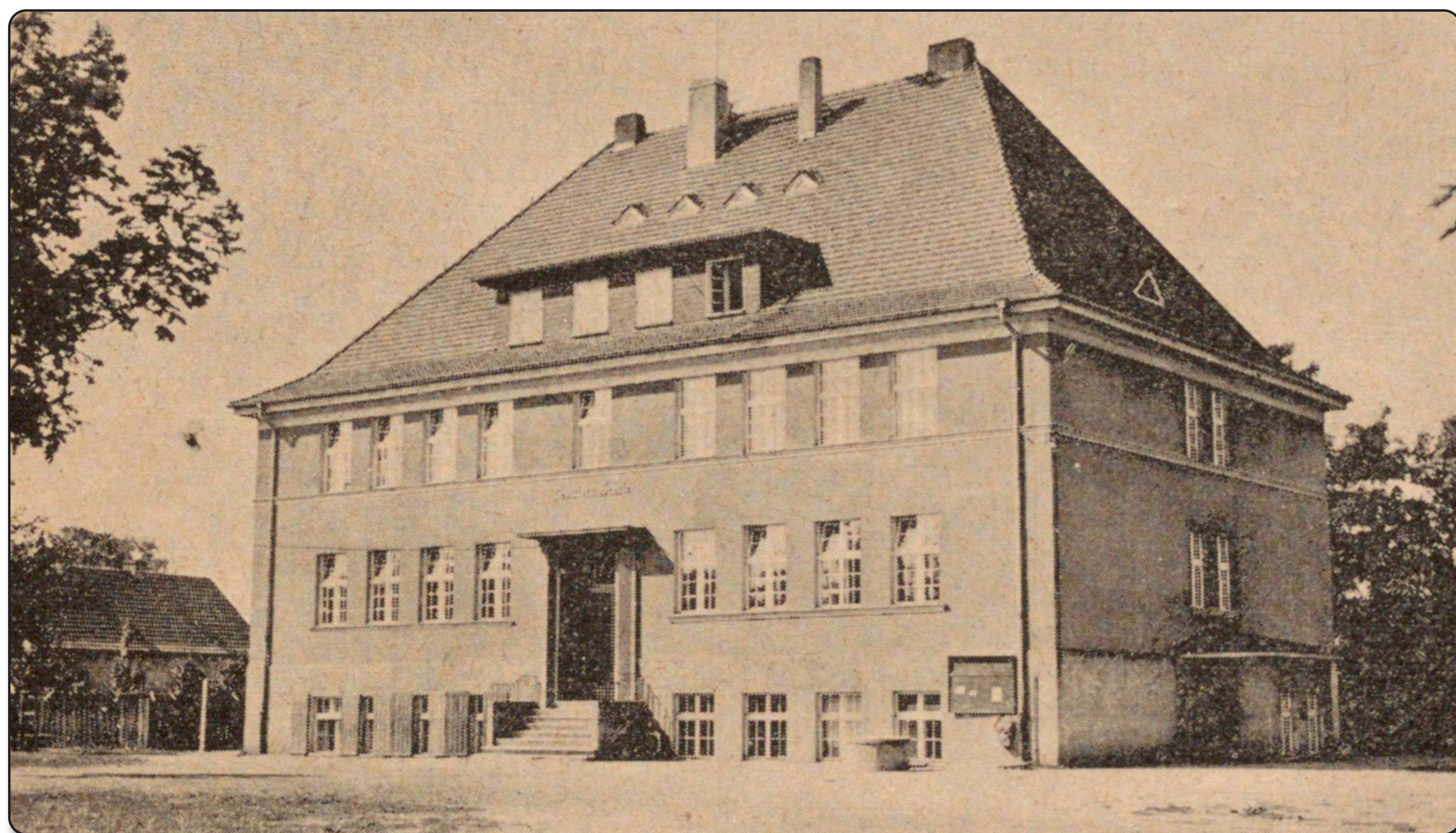
Najstarsza wzmianka o budynku szkolnym, będącym także domem dla organisty, pochodzi z 1742 r. W szkole prowadzono wówczas naukę czytania, pisanie, liczenia i religii.

Kolejna informacja o budowie szkoły (oraz zakrystii) pojawia się w 1814 r. Na prace z nią związane złożyli się mieszkańcy Groszowic, Grudziec i Maliny, a brakujące fundusze pokryło miasto Opole. Do nowo powstałej szkoły uczęszczało w 1827 r. 220 dzieci, a liczba ta systematycznie rosła. Wraz ze wzrostem liczby uczniów i nauczycieli, niezbędne okazała się rozbudowa pomieszczeń szkolnych.

W 1890 r. wzniesiono kolejny budynek szkolny. Łącznie w obu obiektach znajdowały się cztery sale lekcyjne oraz trzy mieszkania dla nauczycieli. W 1902 r. wymurowano kolejny budynek, liczący cztery sale lekcyjne.

Pomimo tak rozbudowanej infrastruktury, szkoła potrzebowała dalszych inwestycji, by zapewnić miejsce nauki dla wciąż rosnącej liczby uczniów.

Przedstawiciele zarządu szkoły i gminy Groszowice zwrócili się o pomoc do władz Rejencji Opolskiej. W piśmie z dnia 9 maja 1922 r. wspomniano, że plany budowy nowego obiektu pojawiły się już w 1914 r., jednakże okres I wojny światowej przerwał tę inwestycję. Plany te zostały zaakceptowane przez władze Rejencji, lecz wymagały pewnych modyfikacji. Argumentowano, że system szkolny przewidywał 10 oddziałów klasowych, natomiast w sta-

Budynek szkolny „A”, tzw. „Pestalozzische”.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, sygn. 261]

rym budynku było tylko 9 pomieszczeń. W związku z tą sytuacją, nie było możliwości prowadzenie zajęć dla uczniów dziesiątej klasy. Kolejnym argumentem był wzrost liczby urodzeń dzieci w Groszowicach, Grudziecach i Malinie. Ponadto rozwój cementowni doprowadził do zwiększenia się liczby mieszkańców, a co za tym idzie i dzieci w wieku szkolnym. Wszystkie te czynniki powodowały, że do zapewnienia dostępu do szkoły dla wszystkich dzieci w wieku szkolnym, niezbędne było wybudowanie nowej placówki liczącej 14 - 16 klas.

Projekt przedstawiony władzom Rejencji Opolskiej obejmował:

- budynek szkolny z 14 salami lekcyjnymi
- salę konferencyjną
- pokój nauczycielski

- pokój rektora
- salę do przechowywania pomocy lekcyjnych
- mieszkanie dla woźnego
- pomieszczenie piwniczne
- kotłownię

Zauważono, że potrzebna jest również sala ćwiczeń, która pełniłaby także funkcję miejsca spotkań młodzieży szkolnej.

Wniosek ten spotkał się z przychylną reakcją urzędników Rejencji Opolskiej i w 1927 r. oddano do użytku kolejny obiekt szkolny „Pestalozzische”. Był on największy z już istniejących oraz najnowocześniejszy ze szkół rejencji opolskiej.

Wspomniane zabudowania do dnia dzisiejszego pełnią funkcję pomieszczeń szkolnych. Mieści się w nich Publiczna Szkoła Podstawowa nr 24.

Budynek szkoły katolickiej w Groszowicach.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, sygn. 261]

Stundenplan							Der Lehrer gibt Std.	
für die V. Klasse der Volksschule zu Groszowitz Schuljahr 1932/33. (Herbst- = Halbjahr)								
Std.	Montag	Dienstag	Mittwoch	Donnerstag	Freitag	Sonabend	Stundenübersicht	
							Fächer	Zahl
8-9	Deutsch	Religion	Religion	Deutsch	Religion	Religion	Biblische Geschichte . . .	2.
9-10	Rechnen	Rechnen	Rechnen	Rechnen	Rechnen	Rechnen	Katechismus	2.
10-11	Deutsch	Rechnen	Deutsch	Deutsch	Rechnen	Deutsch	Kirchenlied, Perikopen, usw.	2.
11-12	Rechnen n.	Rechnen		Rechnen n.	Rechnen		Lesen bzw. Schreiblesen . . .	2.
12-13	Rechnen n.			Rechnen n.			Lesen mit Sprachlehre . . .	2.
14-15							Anschauungsunterricht bzw. freie Sprechübungen . . .	6.
							Auffatz bzw.	2.
							Diktat	2.
							Schönschreiben	2.
							Rechnen	4.
							Raumlehre	2.
							Zeichnen	2.
							Geographie (Groszowitz)	2.
							Geschichte	2.
							Naturbeschreibung	2.
							Naturlehre	2.

Plan lekcji klasy V w semestrze zimowym z 1932 r.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/3/3595]

Mniejszość polska

W czasach międzywojennych w Groszowicach prężnie działały stowarzyszenia mniejszości polskiej w Niemczech.

W raportach wysyłanych do Starosty Powiatowego w Opolu pisano, że aż 75 % dzieci uczęszczających do lokalnej szkoły jest dwujęzyczna, a zdarzają się sytuacje, gdy są to wyłącznie dzieci polskojęzyczne.

W miejscowości funkcjonował Związek Śpiewaczy „Gwiazda”, który uświetniał lokalne uroczystości oraz zrzeszał mieszkańców organizując wieczorki z muzyką. Związek też współpracował z polskimi harcerzami przy organizacji spotkań wigilijnych, czy obchodów wielkanocnych.

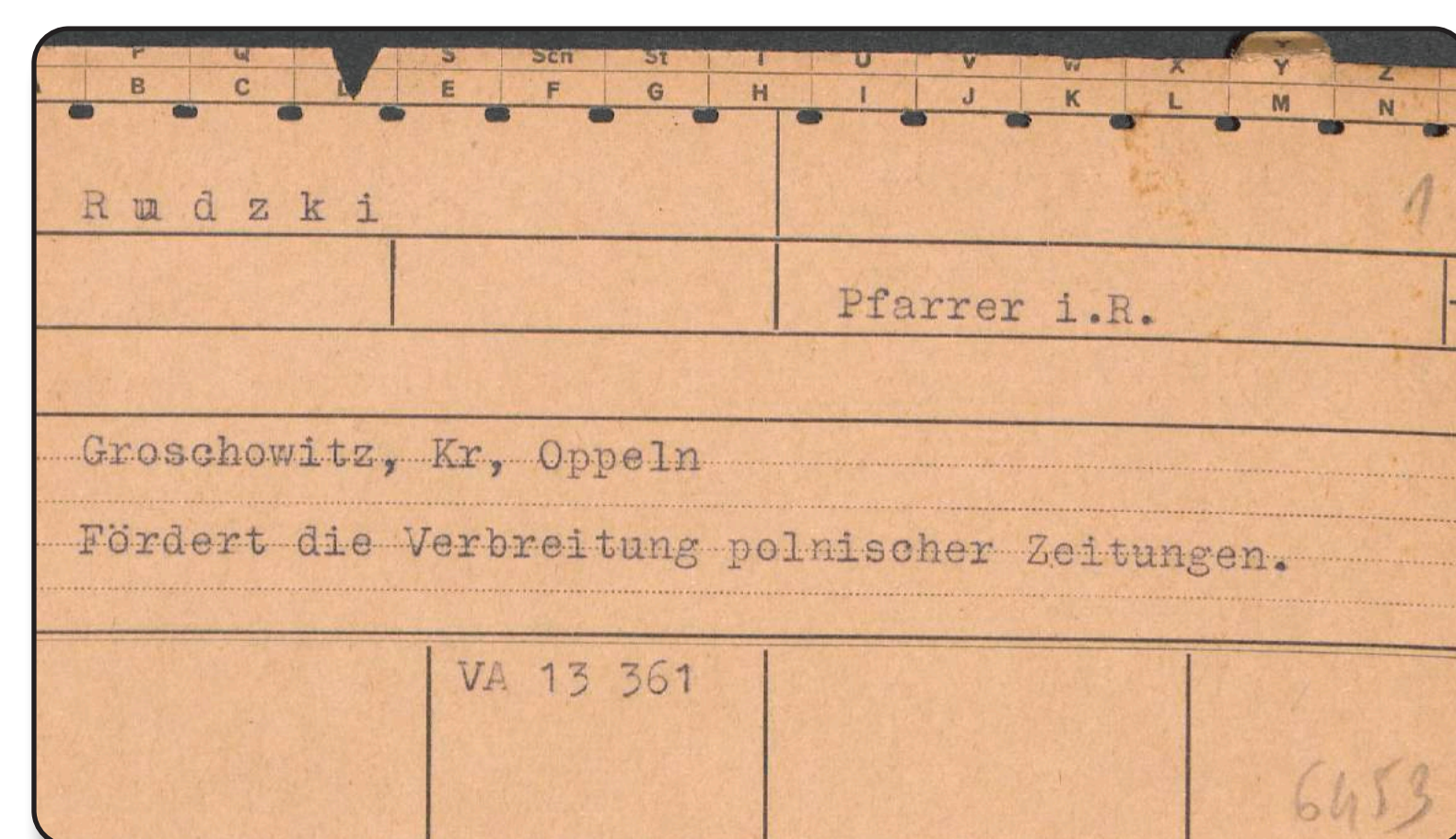
Mniejszość polska w Groszowicach uczęszczała na przedstawienia polskich grup teatralnych oraz spotkania z przedstawicielami polskiego Konsulatu i Banku Ludowego.

Organizowano także liczne kursy nauki języka polskiego, a ogłoszenia o nich ukazywały się regularnie w lokalnej prasie.

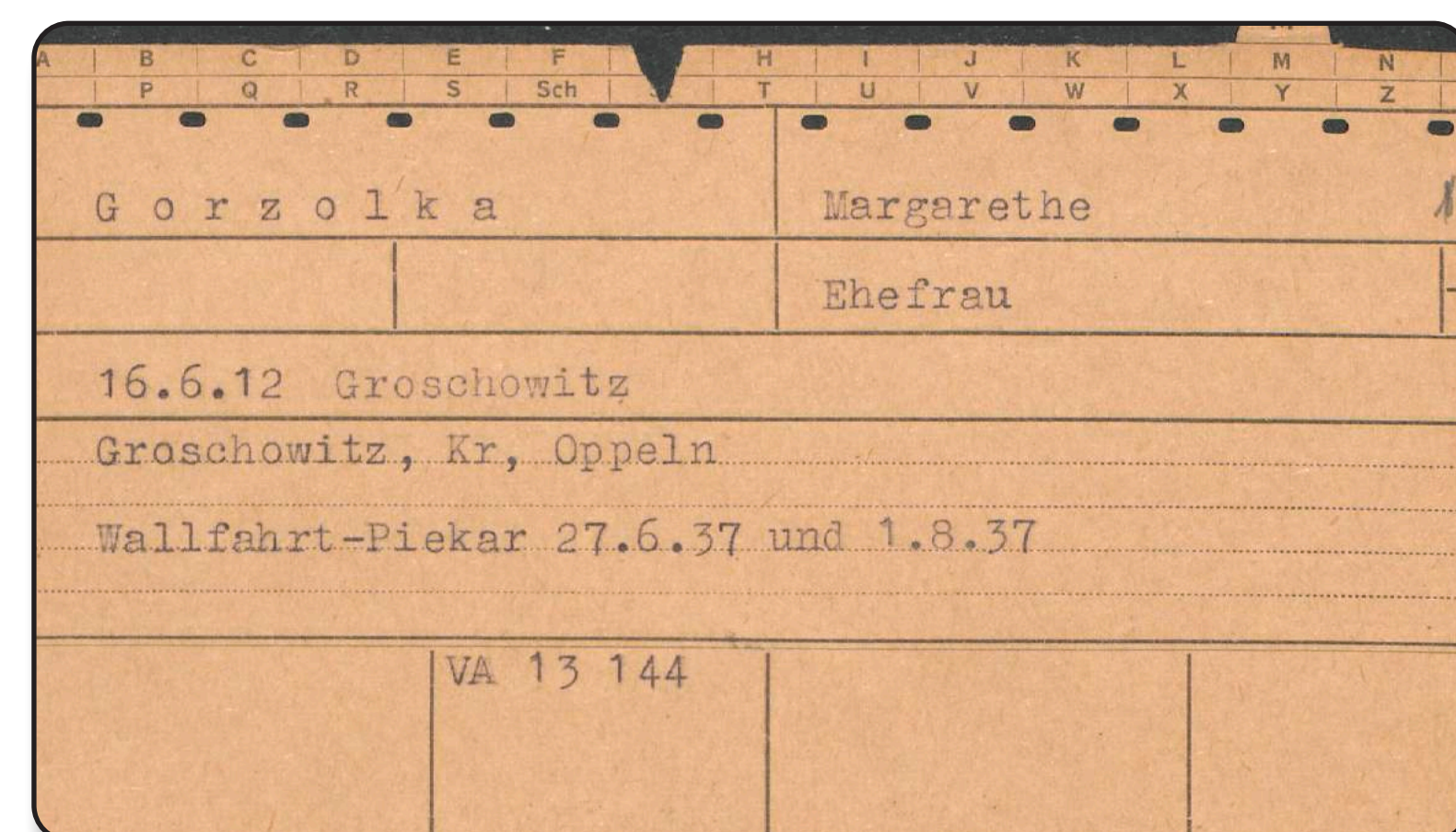
Zaproszenie na przedstawienie teatralne, które miało odbyć się w Groszowicach dnia 8 lutego 1920 r.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Gazeta Opolska, r. 1920]

Karta Tajnej Policji Państwowej w Opolu założona ks. Franciszka Rudzkiego, który rozpowszechniał polską prasę.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/56/6453]

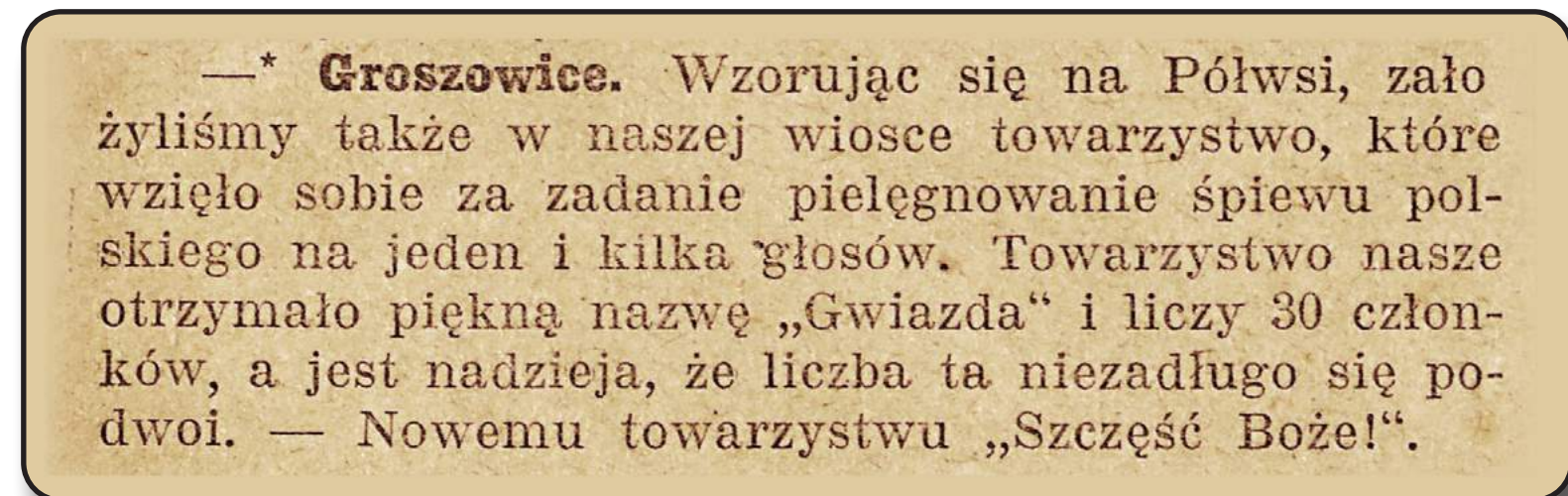
Karta Tajnej Policji Państwowej w Opolu założona dla Małgorzaty Gorzółki, żony działacza Związku Polaków w Niemczech Wiktora Gorzółki, która w 1937 r. dwukrotnie odbyła pielgrzymkę do Piekar Śląskich.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/56/2198]

Polska reklama praktyki dentystycznej z 21 sierpnia 1920 r.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Gazeta Opolska, r. 1920]

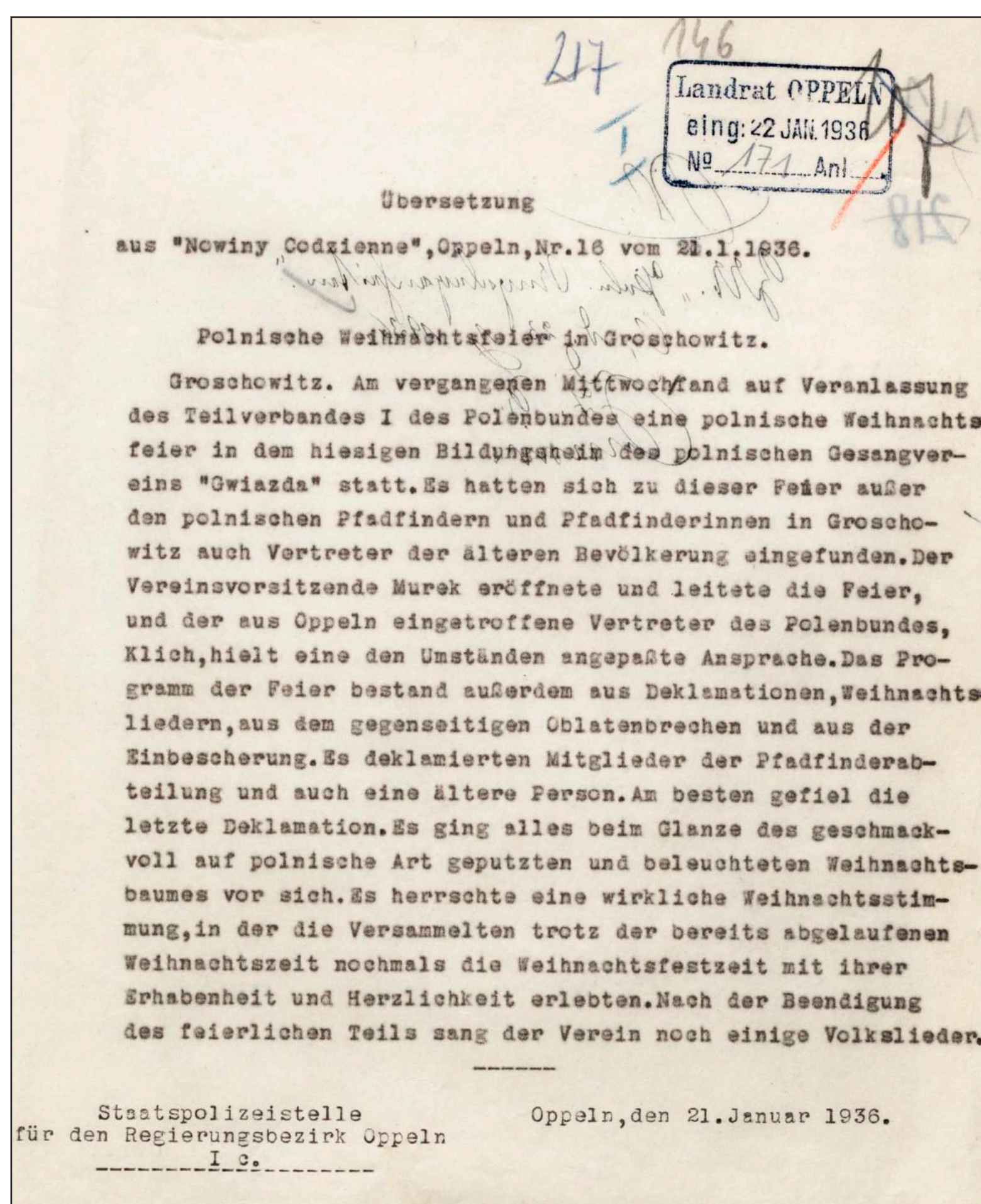
Informacja, o założeniu Towarzystwa śpiewaczego „Gwiazda”.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Gazeta Opolska, r. 1920]

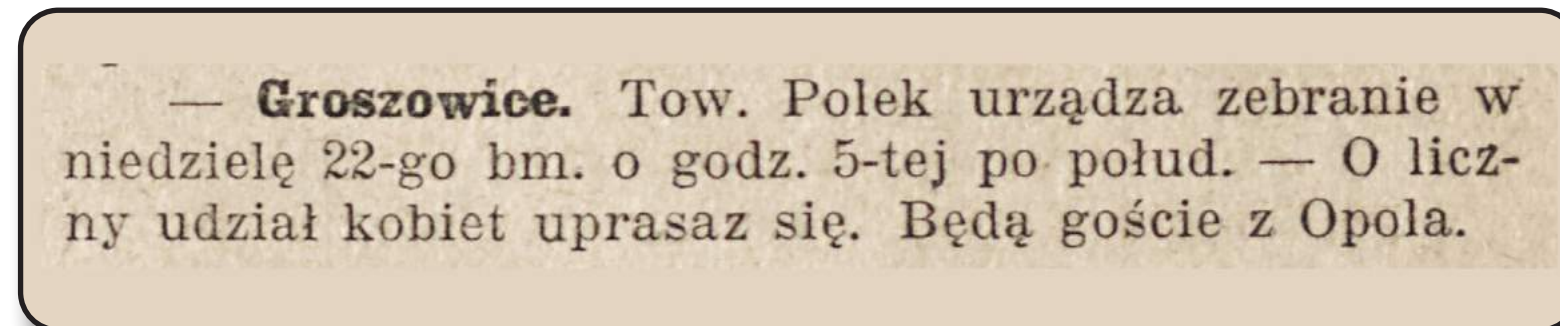
Anons z Gazecie Opolskiej informujący o zajęciach z czytania i pisania polskiego.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Gazeta Opolska, r. 1920]

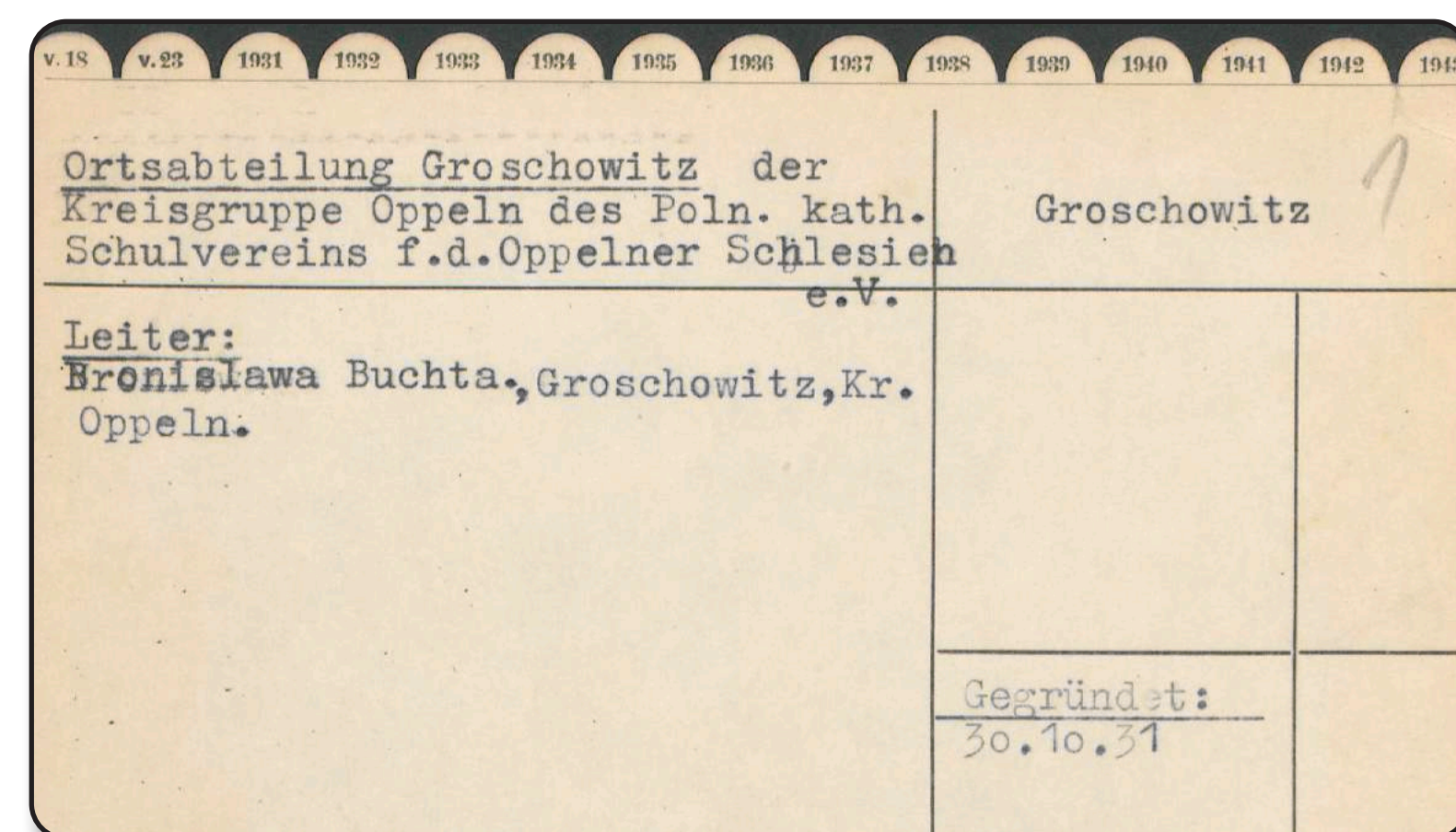
Raport dotyczący wieczorku polskich kolęd zorganizowanych przez Harcerzy i Towarzystwo Śpiewacze „Gwiazda”.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2/97]

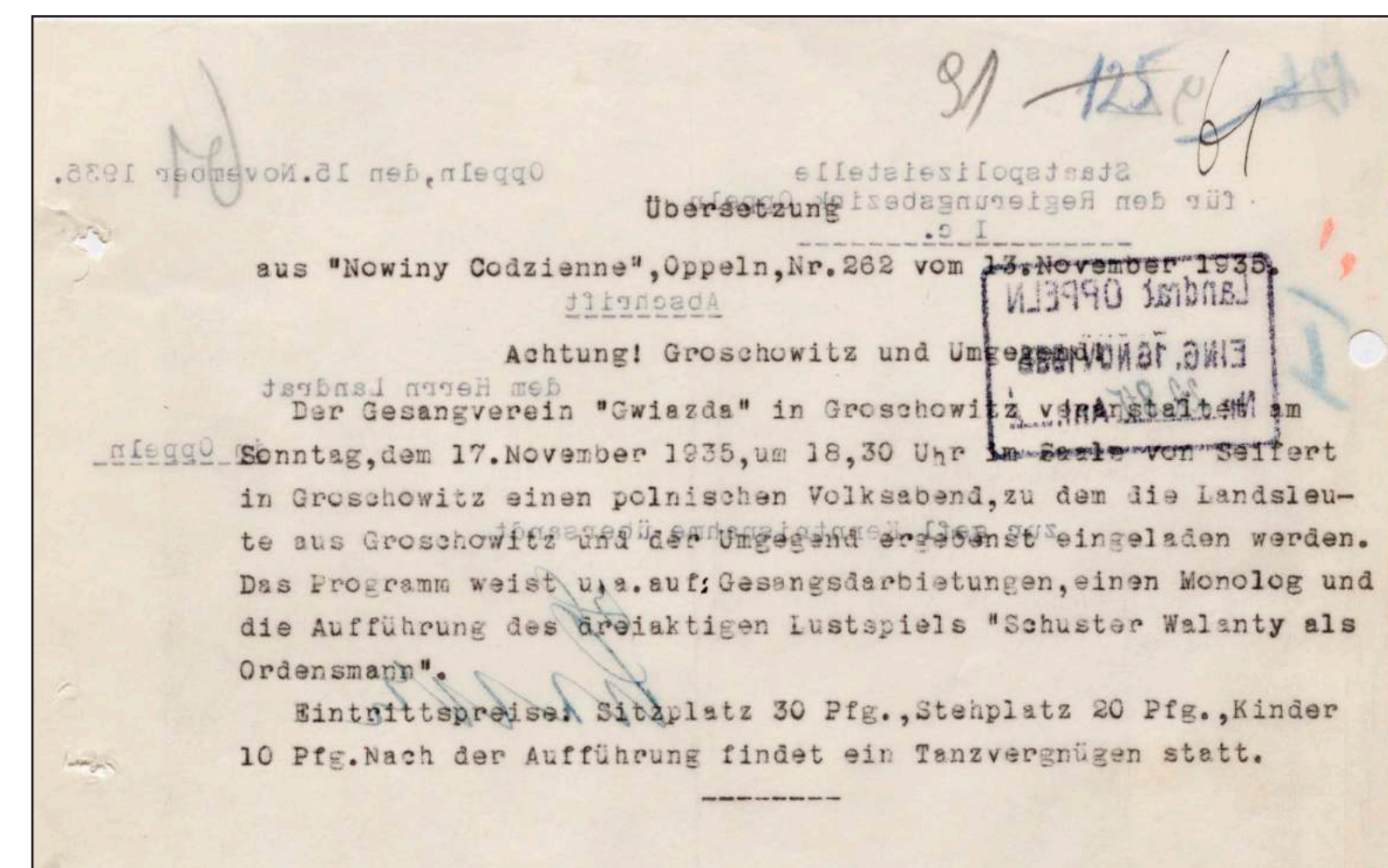
Informacja, która ukazała się w Gazecie Opolskiej dnia 18 lutego 1920 r. o zebraniu Towarzystwa Polek.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Gazeta Opolska, r. 1920]

Karta Tajnej Policji Państwowej w Opolu założona dla Polskiego Katolickiego Stowarzyszenia Szkolnego w Groszowicach, którego przewodniczącą była Bronisława Buchta.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/56/10931]

Raport dotyczący przedstawienia wystawianego przez Towarzystwo Śpiewacze „Gwiazda” z Groszowicz.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/2/97]

Osobistości Groszowic

Na rozwój Groszowic wpływ mieli ich mieszkańcy, którzy angażowali się w realizację przedsięwzięć istotnych dla lokalnej społeczności, tj. budowa szkoły, kościoła parafialnego, śluzy na Odrze, czy dworca PKP.

Działania te wspierali m.in.

- Ferdinand von Prondzyński, Dyrektor Zakładów Cementu Portlandzkiego wraz ze swoim synem Alfredem

- Leo Kowohl
- Heinrich Moecke
- Wiktor Gorzołka
- ks. Franciszek Rudzki

Ferdinand von Prondzyński pochodził z Nysy. Urodził się 3 sierpnia 1857 r. i był synem Konrada Ferdinanda Prondzyńskiego i Marii Aubracht de l'Homme de Courbiere.

W 1863 r. zawarł związek małżeński z Anną z domu Schylla z Oleśnicy. Para doczekała się sześciorga dzieci: Felixa Ferdinanda, Kathariny, Marii, Leo, Constantina i Alfreda.

Ferdinand, wraz z bratem Leo, przejął groszowicką cementownię i włączył ją do spółki Groschowitzer Actiengesellschaft für Portland Cement Fabrikation.

Nagłówek pism sygnowanych nazwiskiem Alfreda von Prondzyńskiego.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/3/631]

W 1891 r. został mianowany dyrektorem generalnym przedsiębiorstwa. Swoimi licznymi inwestycjami doprowadził do rozkwitu przemysłu opartego na portlandzkim cemencie. Wraz z bratem poświęcił się także działalności filantropijnej. Wsparł budowę kościoła, szkoły oraz remizy strażackiej. Zasiadał w zarządzie fundacji św. Józefa oraz był przedstawicielem rady kościoła i szkoły. Sfinansował także elektryfikację groszowickich dróg.

Ferdinand pełnił funkcję dyrektora generalnego cementowni do 1926 r., po czym przekazał stery swojemu najmłodszemu synowi, Alfredowi.

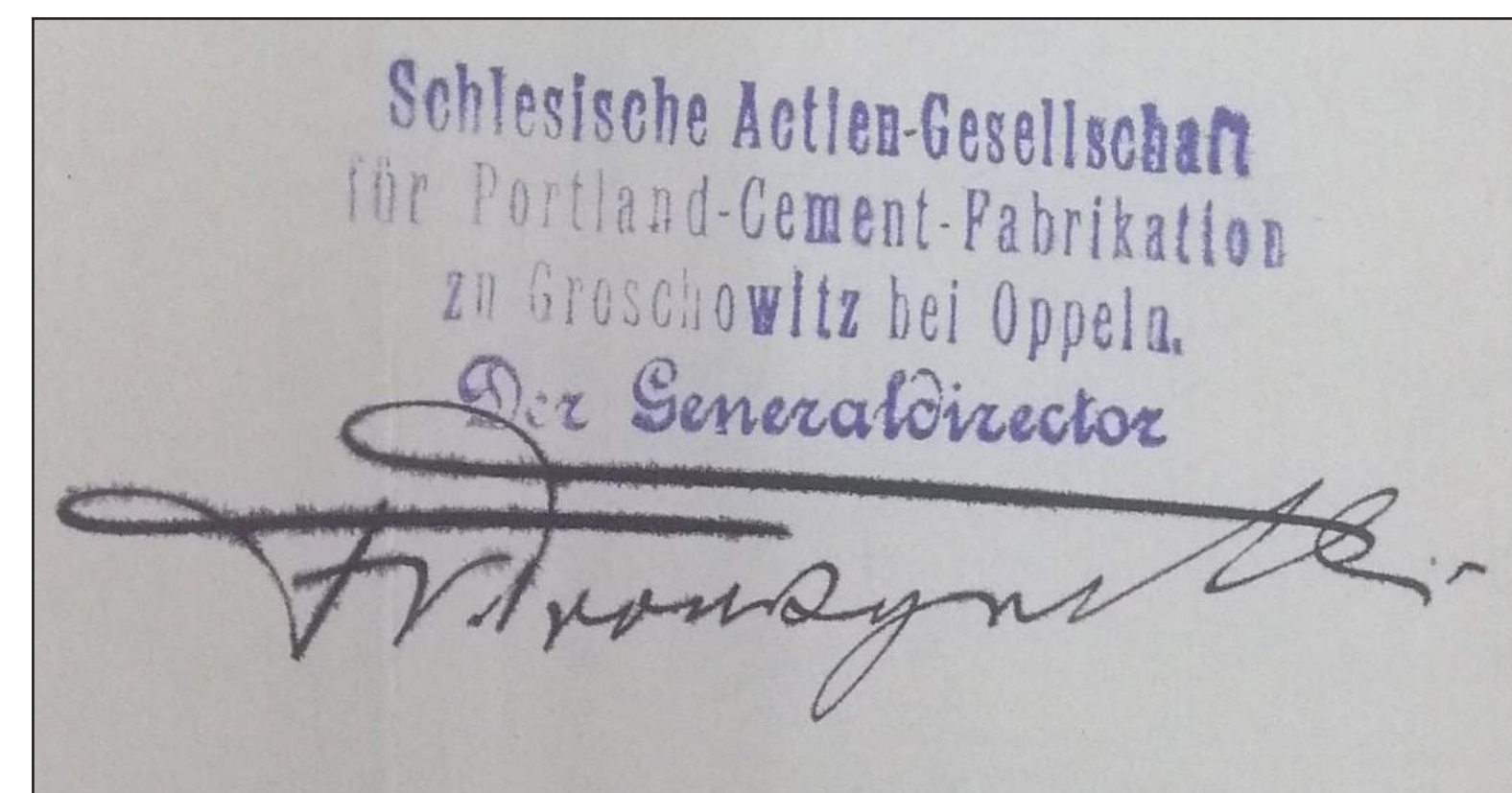
Ferdinand von Prondzyński zmarł 8 lutego 1935 r. w Möchnsee i pochowany został na cmentarzu w Łądku-Zdroju.

Mieszkańcy Groszowic, w ramach wdzięczności, po śmierci Prondzyńskiego nazwali jego imieniem ulicę oraz plac, na którym stanęło jego popiersie.

Fotografia Ferdinanda von Prondzyńskiego, dyrektora generalnego cementowni w Groszowicach.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, sygn. 261]

Podpis Ferdinanda von Prondzyńskiego

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/2/9938]

Willa rodziny Prondzyńskich

[https://wroclaw.fotopolska.eu/Opole/b47038,Hotel_Villa_Park.html?f=1327478-foto]

Nekrolog, który ukazał się po śmierci Ferdinanda von Prondzyńskiego w „Oppelner Zeitung”

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, Oppelner Zeitung 1935 r.]

Osobistości Groszowic

Leo Kowohl urodził się 22 grudnia 1901 r. w Opolu w domu kupca Josefa Kowohl i Marie z d. Nitsche. Ukończył szkołę elementarną i kontynuował swoje kształcenie, obywając praktykę w latach 1917-1920 w przedsiębiorstwie kupieckim Josefa Smiatka z Groszowic. Po tym kursie podjął naukę w szkole handlowej w Opolu, gdzie ukończył także kurs stenotypisty i pisania na maszynie.

Od 1925 do 1930 r. pracował jako samodzielny kupiec w sklepie swoich rodziców. Ukończył także kurs biurowy, dzięki czemu mógł podjąć pracę w urzędzie gminy w Groszowicach. Dnia 10 kwietnia 1934 roku został wybrany burmistrzem Groszowic.

Podobnie jak Heinrich Moecke podjął się spisania historii Groszowic, która ukazała się drukiem w 1936 r.

Heinrich Moecke urodził się 24 grudnia 1871 r. w miejscowości Przydroże Małe. Był synem właściciela gospodarstwa Antona Moecke. Żonaty z Gerudą, z którą doczekał się 5 dzieci: Maxa, Margarethe, Anny, Elisabeth i Kathariny.

W 1892 r. zdał egzamin nauczycielski, a w 1919 r. - rektorski. Pierwszą placówką, którą objął po zdaniu egzaminu była szkoła elementarna w Grodzisku, gdzie wykładał przez pół roku. Następnie pracował w Wieszowej, Chropaczowie, Lipinach i Mysłowicach. 1 września 1929 r. objął placówkę w Groszowicach. Prowadził zajęcia z języka polskiego w klasach szkoły elementarnej oraz w szkole zawodowej.

W trakcie pracy w szkole katolickiej w Groszowicach, poza stanowiskiem rektora, sprawował także funkcję organisty w lokalnym kościele parafialnym.

Postać Heinricha Moeckiego jest bardzo istotna dla lokalnej społeczności, gdyż opracował kronikę Groszowic, która została wydana w 1937 r. z okazji jubileuszu 700-lecia miejscowości.

Wiktor Gorzółka urodził się 16 marca 1908 r. w Łabędach. Ożenił się Małgorzatą z d. Zielonkowską. Z zawodu był robotnikiem, wyznania katolickiego, który w okresie po plebiscycie na Śląsku zadeklarował się jako Polak. Był jednym z przywódców młodzieży Związku Polaków w Niemczech. Wraz z Józefem Kachlem i Wincentym Wawrzyniakiem uważany jest za inicjatora tzw. „buntu młodych” z 1934 r.

Sprawował funkcję redaktorem dwutygodnika „Słowo Śląskie” i był współwydawcą „Katolika trzyrazowego”. Po raz pierwszy został aresztowany la-

tem 1937 roku. Na wolność wyszedł kilka miesięcy później, w listopadzie tego samego roku. Ponownie za swoją działalność propolską został zatrzymany 11 listopada 1939 r. i osadzony w Buchenwaldzie. Był jednym ze współorganizatorów obozowego ruchu oporu. Spędził w Buchenwaldzie 5 lat. Zginął 24 sierpnia 1944 r. podczas nalotu amerykańskich samolotów na zakłady wojskowe znajdujące się w pobliżu obozu.

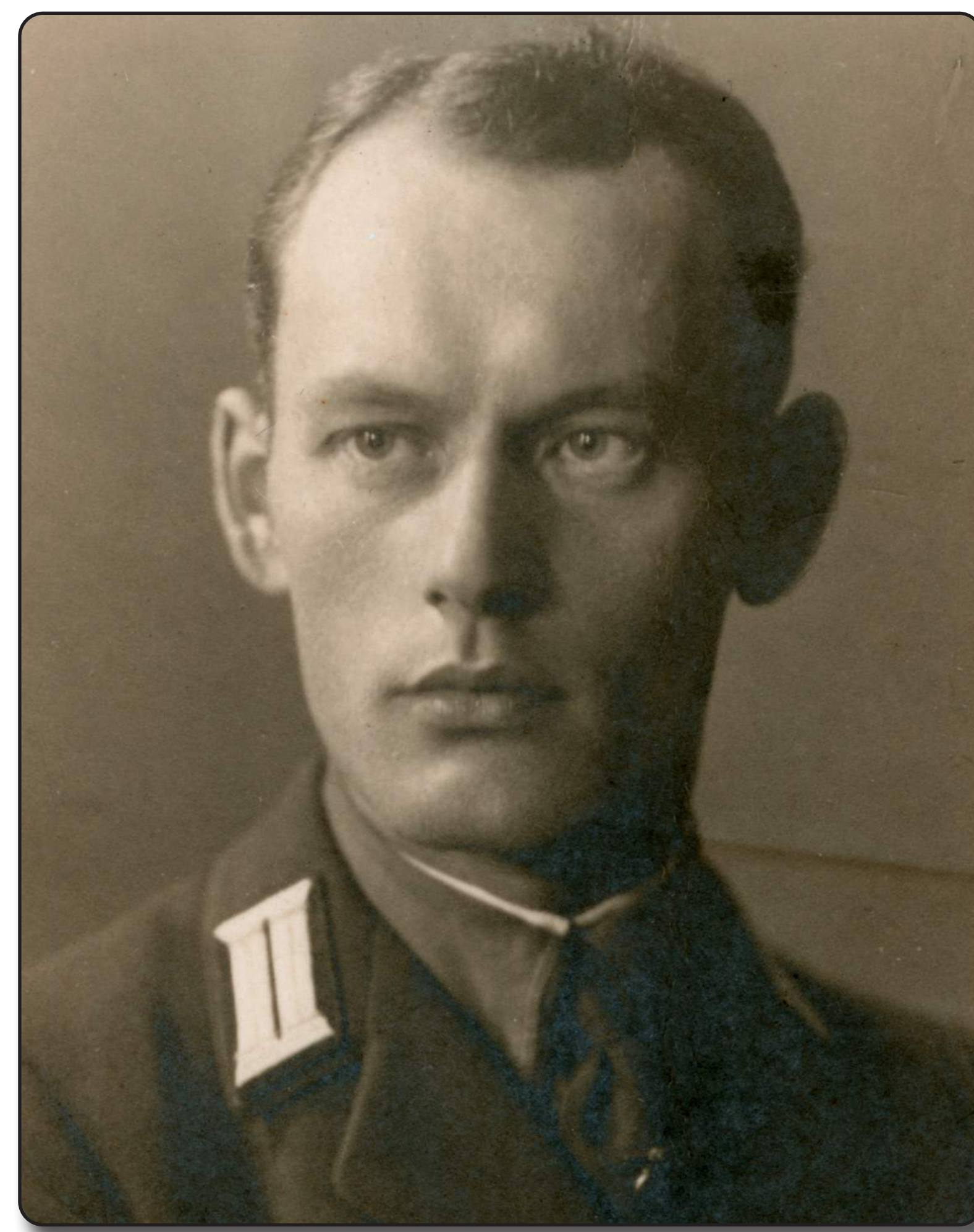
Jego imieniem została nazwana ulica w Groszowicach, przy której obecnie mieści się budynek Archiwum Państwowego w Opolu.

Ksiądz Franciszek Rudzki urodził się 10 grudnia 1866 r. Dębieńsku Wielkim (obecnie Czerwionka-Leszczyny). Świecenia kapłańskie przyjął w 1893 r., a w październiku 1901 r. został powołany na proboszcza parafii pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Groszowicach. Ze względu na swoją propolską postawę pozostawał pod ciągłą obserwacją władz niemieckich. Mimo to, nadal odprawiał w kościele msze w języku polskim. Był opiekunem chóru „Gwiazda”. Jego działania propagujące polskość w społeczności lokalnej spotkały się ze zdecydowaną reakcją władz niemieckich, które w 1924 r. pozbawiły go funkcji proboszcza parafii. „Nowiny Codzienne” relacjonowały, że wydarzenie to spotkało się z reakcją młodzieży, która na znak solidarności z proboszczem, podczas mszy odprawianej w drugi dzień Świąt Bożego Narodzenia, śpiewała polskie kolędy.

Ksiądz Rudzki nadal odprawiał msze przy bocznym ołtarzu kościoła parafialnego, a nie mogąc już mieszkać na plebani wynajął mieszkanie. Pod koniec 1932 r., dzięki pomocy lokalnej społeczności, zamieszkał we własnym domu.

Ksiądz Franciszek Rudzki zginął śmiercią tragiczną. Żołnierze wojsk rosyjskich w nocy 23 stycznia

1945 w. podjechali pod jego dom, wywołali na zewnątrz gospodynię, a księdza Rudzkiego zastrzelili, następnie podpalili jego dom. Jak relacjonowała gosposia, Franciszka Malossek: „na parterze w korytarzu leżały zwęglone zwłoki ks. Rudzkiego, niespalona pozostała tylko głowa i szyja z medalionem”. Na mocy sporządzonego w 1933 r. testamentu, ks. Rudzki cały swój majątek pozostawił Franciszce Malossek z Groszowic.

Fotografia Leo Kowohla, burmistrza Groszowic.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/5/608]

Geburtsort, -tag, -monat, -jahr: O p p e l n 22. Dezember 1901		Taufort, -kirche, -tag, -monat, -jahr: O p p e l n, (Alexius)	
Konfession (auch frühere Konfession): K a t h o l i s c h		verheiratet mit: M a r t h a S m u d a	
		Trauungsort, -kirche, -tag, -monat, -jahr: O p p e l n	
Name und Vornamen: (bei Frauen Geburtsname) Stand oder Beruf: Wohnort und Wohnung: Konfession (auch frühere Konfession): Geburtsort, -tag, -monat, -jahr: Taufort, -kirche, -tag, -monat, -jahr: Trauungsort, -kirche, -tag, -monat, -jahr: Sterbeort, -tag, -monat, -jahr:	2. Vater K o w o h l J o s e f Kaufmann Groschowitz katholisch Goslawitz, Oppeln. 5. 12. 1874 Goslawitz, Oppeln. 6. 12. 1874 Gr. Döbern, Oppeln. 1. 8. 1898 Czenstochau (Polen) 3. 8. 1920	3. Mutter N i t s c h e M a r i a Kaufmannswitwe Groschowitz katholisch Gr. Döbern 2. 8. 1878 Gr. Döbern 3. 8. 1878 Gr. Döbern 1. 8. 1898 lebt	
Name und Vornamen: (bei Frauen Geburtsname) Stand oder Beruf: Wohnort und Wohnung: Konfession (auch frühere Konfession): Geburtsort, -tag, -monat, -jahr: Taufort, -kirche, -tag, -monat, -jahr: Trauungsort, -kirche, -tag, -monat, -jahr: Sterbeort, -tag, -monat, -jahr:	4. Großvater (väterl.) K o w o h l (Kowol) J o s e f Zimmermann Goslawitz katholisch Goslawitz 1. 7. 1829 Oppeln 2. 7. 1829 Oppeln 3. 7. 1860 Oppeln 6. 8. 1905	5. Großmutter (väterl.) S d n u y (Zduy) A g n e s Goslawitz katholisch Goslawitz 19. 1. 1836 Oppeln 20. 1. 1836 Oppeln 3. 7. 1860 Groschowitz 7. 5. 1909	6. Großvater (mütterl.) N i t s c h e J u l i u s Häusler & Fleischer Gr. Döbern katholisch Niewodnik/Falkenberg 11.4.1834 Niewodnik/Falkenberg 11.4.1834 Jellowa 29. 9. 1874 Gr. Döbern 31. 1. 1899
	7. Großmutter (mütterl.) B o r t h F r a n k i s k a Gr. Döbern katholisch Jellowa/Oppeln 25. 10. 1852 Jellowa/Oppeln 26. 10. 1852 Jellowa/Oppeln 29. 9. 1874 Oppeln 21. 4. 1884		
Hrsgroßvater Name und Vornamen: Stand oder Beruf: Konfession (auch frühere Konfession): Geburtsort, -tag, -monat, -jahr: Taufort, -kirche, -tag, -monat, -jahr: Trauungsort, -kirche, -tag, -monat, -jahr: Sterbeort, -tag, -monat, -jahr:	8. Hrsgroßvater K o w o h l (Kowol) S i m o n Gärtner katholisch Goslawitz 28. 10. 1789 Goslawitz 28. 10. 1789 Oppeln 21. 10. 1810 Goslawitz 1. 11. 1852	10. Hrsgroßvater S d n u y (Zduy) T h o m a s Häusler katholisch Goslawitz 15. 9. 1794 Goslawitz 16. 9. 1794 Goslawitz 7. 11. 1867	12. Hrsgroßvater N i t s c h e T h o m a s Förster katholisch 1807 Biebnik 21. 12. 1847
Hrsgroßmutter Geburtsname und Vornamen:	9. K a i n k a (Kankin) M a r i e a n n e	11. L i b o r M a r i e a n n e	13. L a n g n e r J o s e f a katholisch
		14. Hrsgroßvater B o r t h N i k o l a u s Bauer katholisch Jellowa 8. 9. 1809 Jellowa 8. 9. 1809 Alt-Budkowitz 30.1.1844 Jellowa 17.4.1877	15. M i k u l l a F r a n k i s k a katholisch

Drzewo genealogiczne rodziny Kowohl.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/5/608]

KĄPIELISKO, PLAŻA I STADION

Starsi mieszkańcy Groszowic pamiętają jeszcze betonowe słupy, które można było napotkać podczas spaceru nad Odrą.

Były to pozostałości po wybudowanym w 1935 r. stadionie. Na stadionie tym odbywały się nie tylko mecze lokalnej drużyny piłki nożnej, lecz było to także miejsce obchodów głównych uroczystości związanych z jubileuszem 700-lecia Groszowic. Stadion, poza boiskiem, posiadał bieżnię żużlową o długości 330 metrów, skocznnię do skoku w dal oraz szatnię z prysznicami.

Naprzeciwko stadionu w 1936 r. powstało kąpielisko z plażą. Zgodnie z założeniami, do dyspozycji gości umieszczono tam szatnię, bufet oraz taras ze stolikami i parasolami chroniącymi przed słońcem. Dzięki zamontowanym urządzeniom nagłaśniającym możliwe było zapewnienie rozrywki osobom wypoczywającym na plaży.

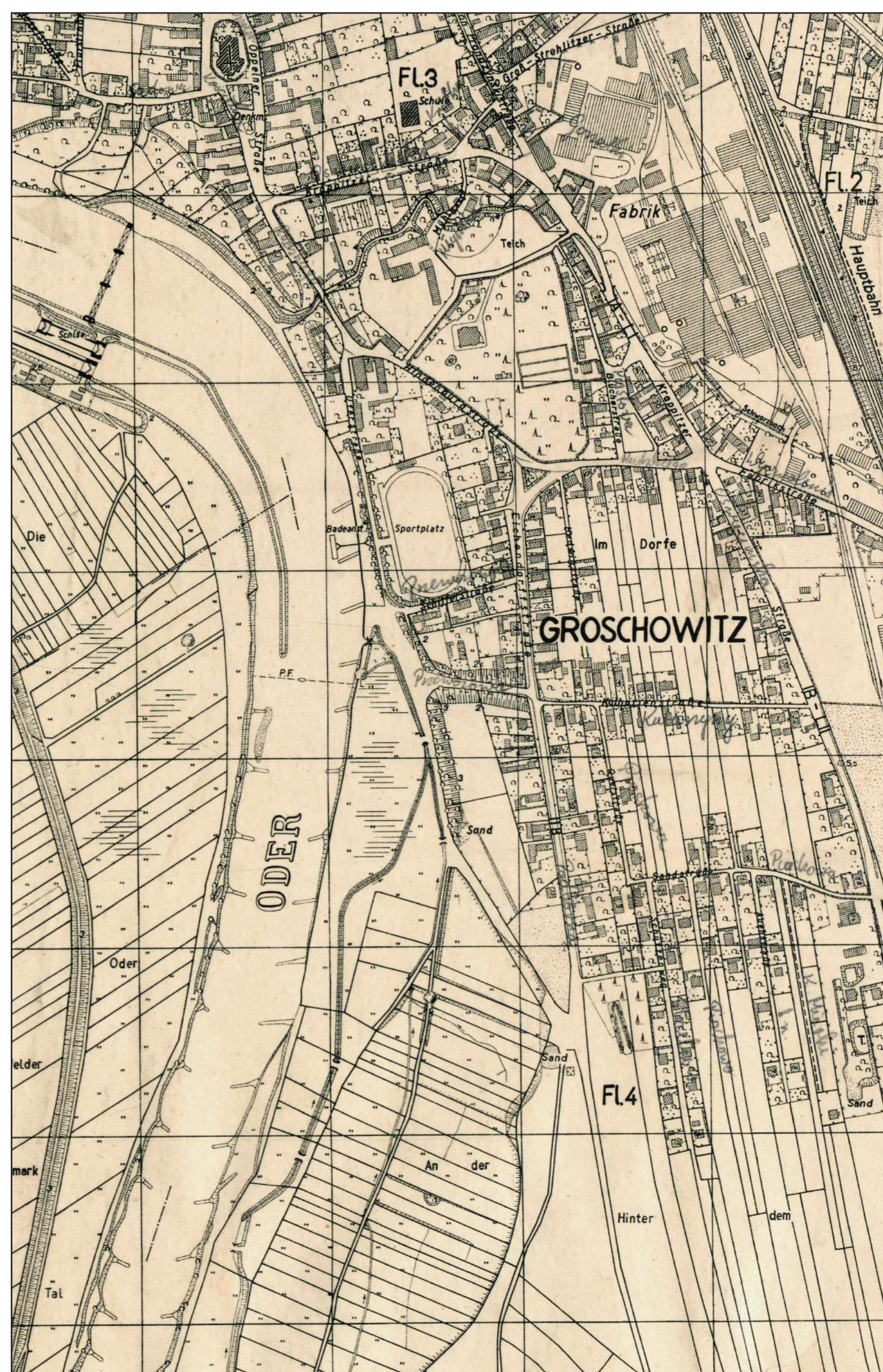
Aby woda była zawsze przejrzysta zainstalowano elektryczną pompę. Całość inwestycji kosztowała 35 000 marek i zgodnie z założeniami miała służyć młodzieży szkolnej oraz pracownikom lokalnych przedsiębiorstw.

Oba te obiekty nie przetrwały do czasów współczesnych.

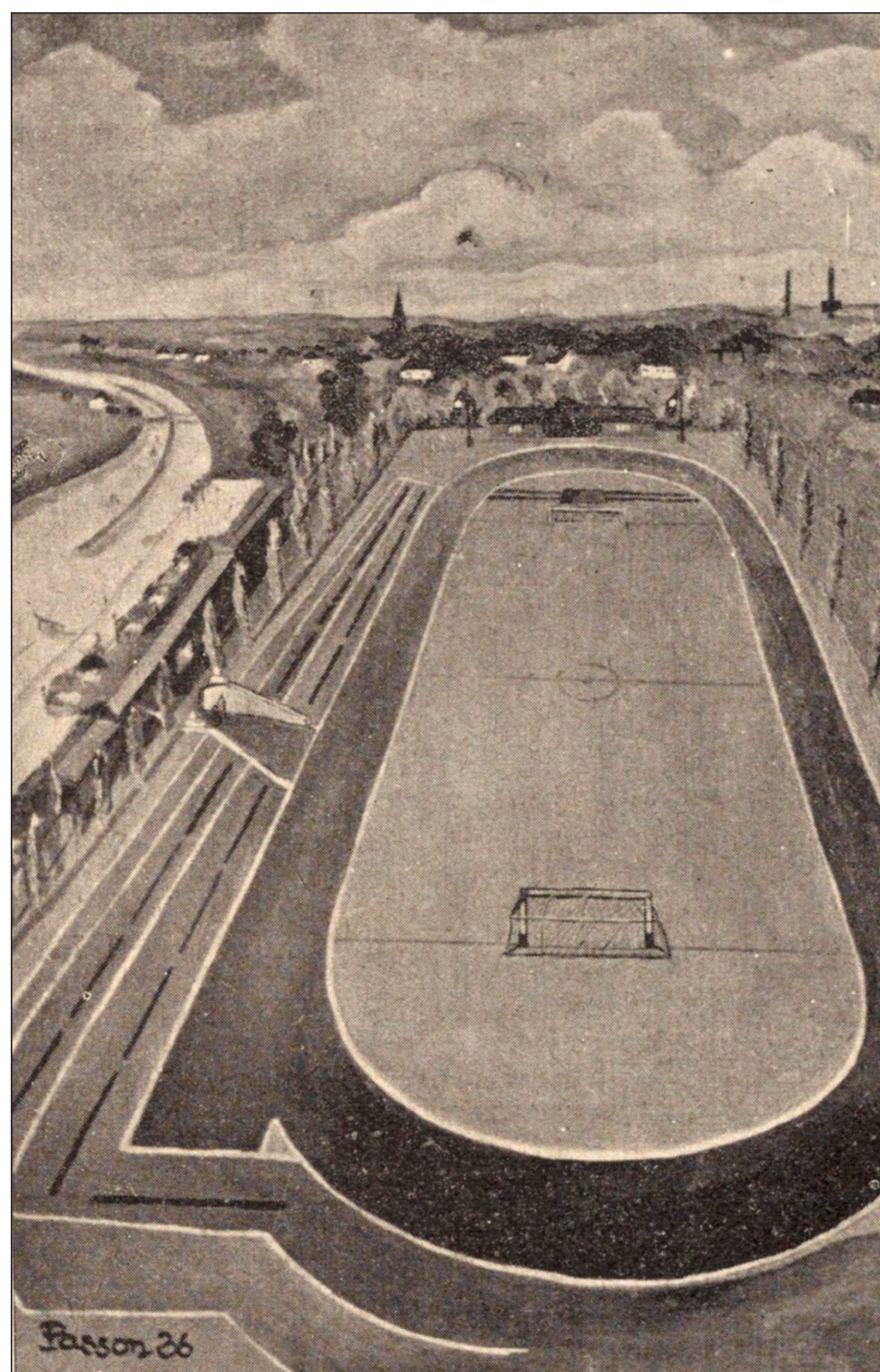
Kąpielisko i plaża w Groszowicach

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, sygn. 261]

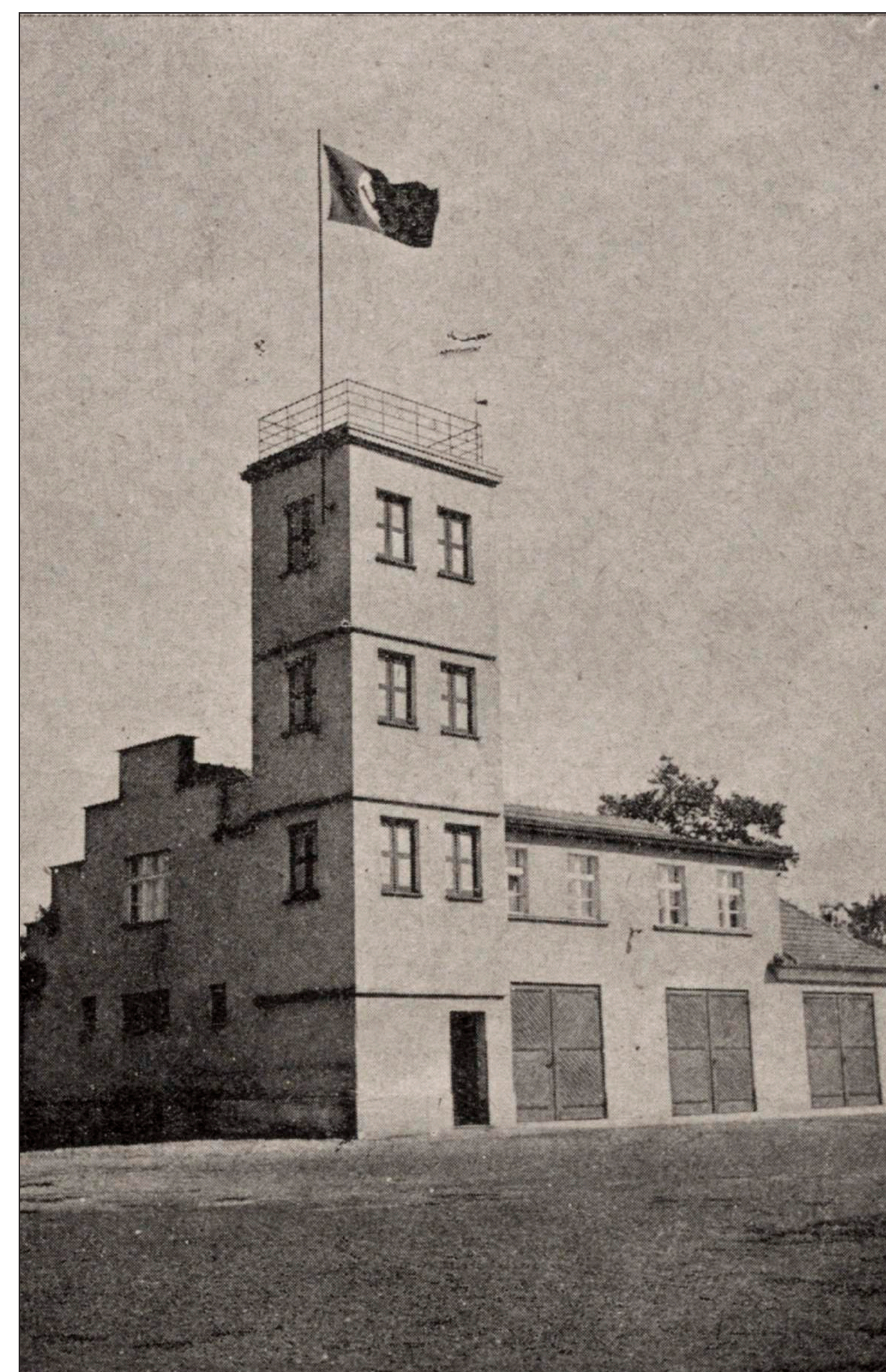
Plan Groszowic z zaznaczonym stadionem i kąpieliskiem

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/22/4952]

Stadion w Groszowicach

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, sygn. 261]

Budynek remizy strażackiej. Dziś w tym miejscu znajduje się Archiwum Państwowe.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, sygn. 261]

CEMENTOWNIA GROSZOWICE

Pierwsza cementownia w Groszowicach została wzniesiona w 1872 r. przez H. Wartenberga. Początkowo fabryka produkowała 8 500 ton cementu, a już w 1873 r. konieczna była budowa nowego obiektu, co pozwoliło na zwiększenie produkcji do 11 300 ton. Kryzys gospodarczy oraz trudności finansowe nim spowodowane zmusiły Wartenberga do sprzedaży przedsiębiorstwa.

W 1875 r. fabrykę przejęła spółka *Groschowitzer Actiengesellschaft für Portland Cement Fabrikation*, której prezesami byli bracia: Constantin i Ferdinand von Prondzynski. Pełnili tę funkcję do 1925 r., gdyż od roku następnego cementownia weszła w skład przedsiębiorstwa *Schlesische Portland Zement-Industrie A.G. Oppeln*. Przedsiębiorstwo to zrzeszało cementownię z Opola i okolic.

Bracia Prondzyńscy zarządzali spółką bardzo sprawnie i dzięki ich inwestycjom, z roku na rok, zwiększała się liczba produkowanego surowca. Działania te skutkowały także rozbudową infrastruktury cementowni i samych Groszowic. Ponadto rozwój spółki przyczynił się do wzrostu liczby mieszkańców, gdyż stale potrzebne były kolejne ręce do pracy.

Pierwszymi inwestycjami poczynionymi przez Prondzyńskich były budowy kolejnych fabryk (w 1884 i 1906 r.) W 1910 r. wygaszono pracę w trzech zakładach, by wznieść nową fabrykę, z piecem obrotowym „na metodę mokrą”. Zwiększyło to znacznie wydajność produkcji - do 150 ton na dobę. Dwa lata później wybudowano 2 obrotowe piece o wydajności 200 ton na dobę każdy. W roku

Nagłówek pism groszowickiej cementowni Portland

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/5/404]

1936 przystąpiono do dalszej rozbudowy, stawiając piec obrotowy o wydajności 280 ton na dobę, z wieżą rekuperacyjną. Wieża ta przyczyniła się do wzrostu wydajności i zmniejszenia zużycia węgla. Wybudowano także młyn surowca cementu oraz młyn susząco-mielący węgla. Po rozbudowie cementownia osiągnęła zdolność produkcyjną 310 ton.

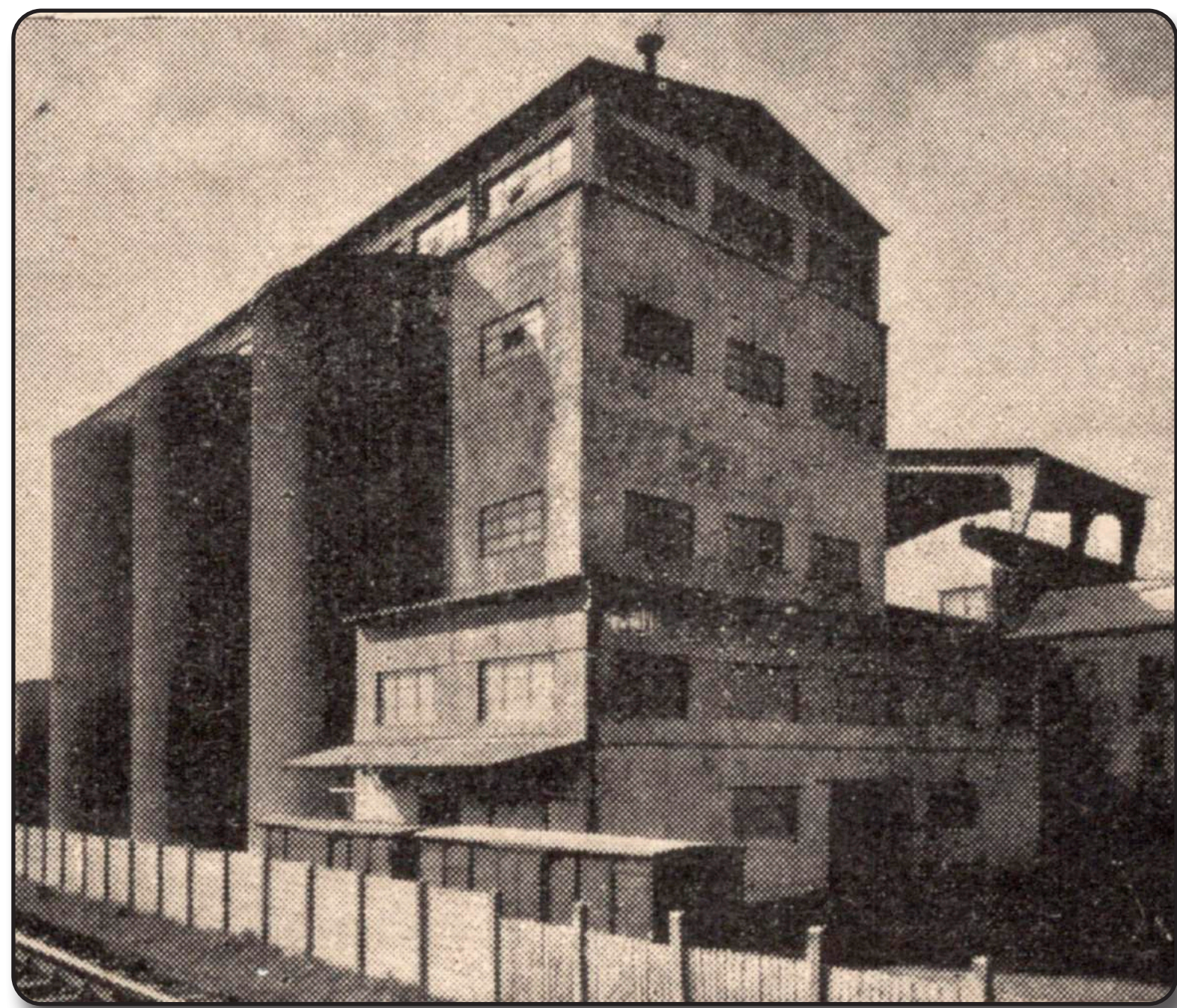
W 1941 r. zakład wszedł w skład koncernu *Vereinigte Ost und Mitteldeutsche Zement Aktiengesellschaft*.

Na potrzeby cementowni wybudowano elektrownię, która zaopatrywała w energię elektryczną pozostałe cementownie oraz mieszkańców Groszowic.

Po II wojnie światowej cementownia została przejęta przez Grupę Operacyjną Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów. Pierwszą produkcję uruchomiono w grudniu 1945 r. Po licznych przekształ-

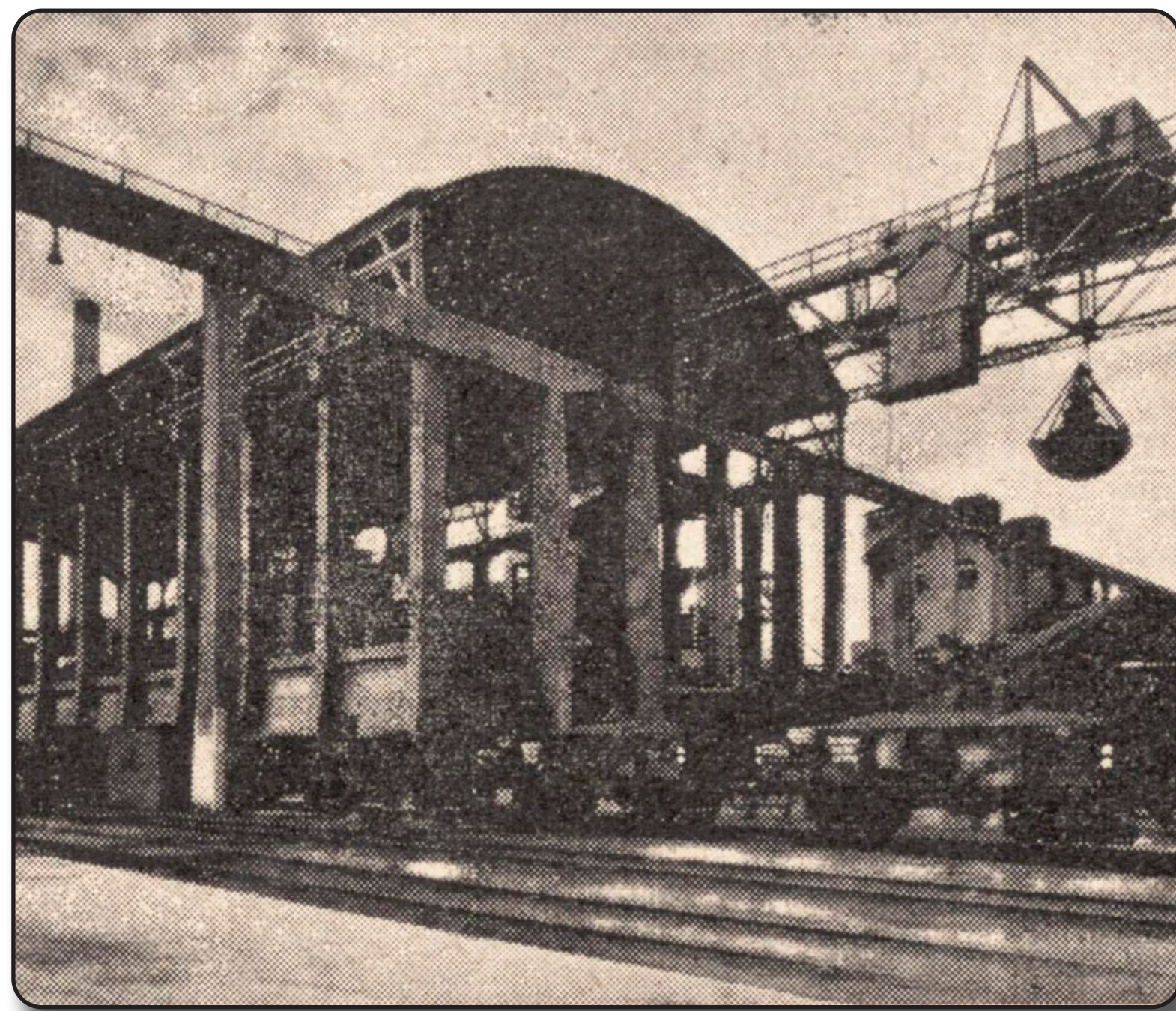
ceiach, które miały miejsce na przestrzeni lat, w 1997 r. zaprzestano produkcji cementu w groszowickiej fabryce. Zabudowania zostały zrównane z ziemią, a po zakładzie pozostał jedynie plac.

Cementownia w ogromnym stopniu wpłynęła na rozwój Groszowic. Zakład zapewniał pracę mieszkańcom, a inwestycje związane z rozbudową i modernizacją przedsiębiorstwa realnie przekładały się na modernizację infrastruktury Groszowic.

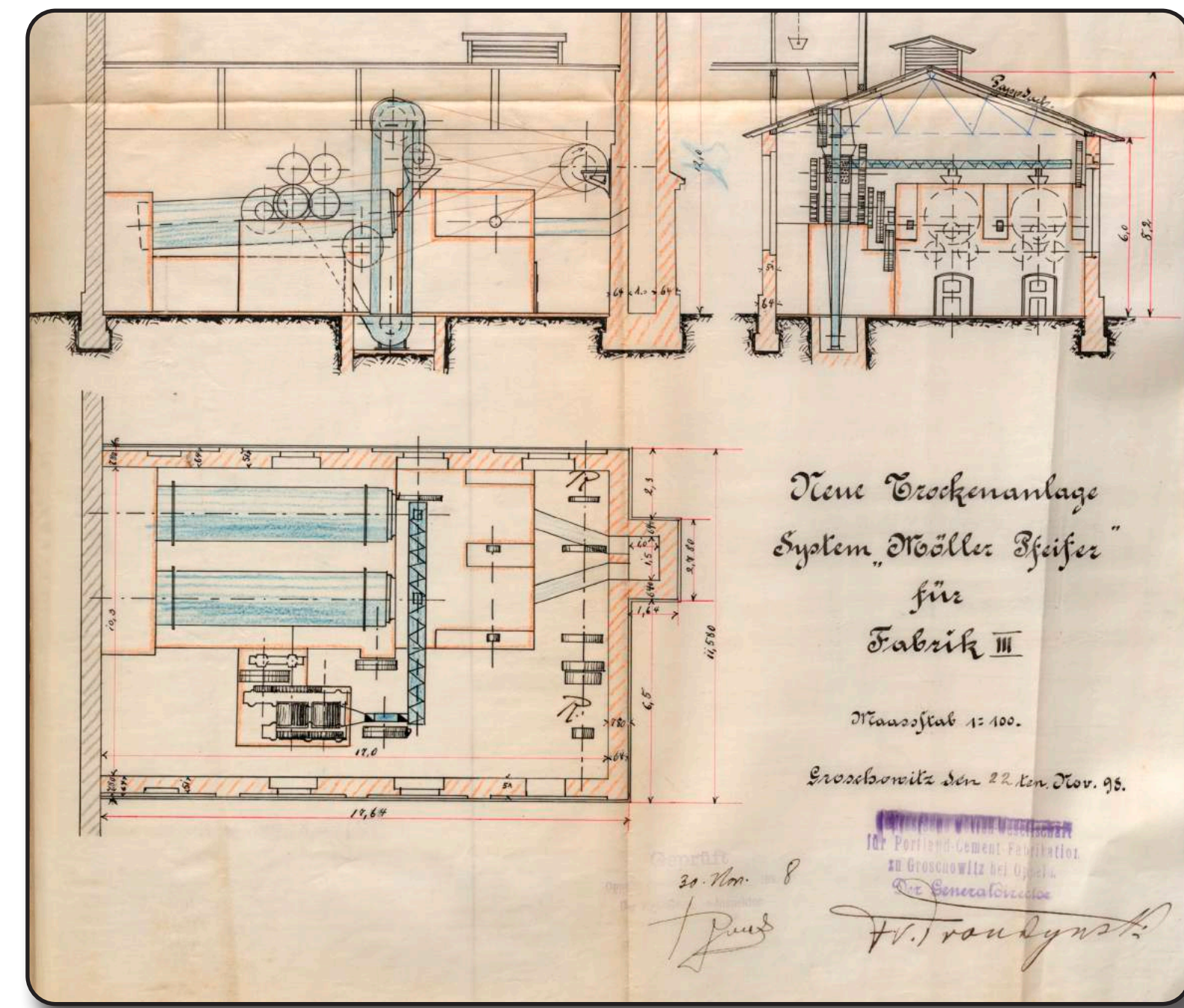
Silosy do przechowywania cementu.

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, sygn. 261]

Składowisko węgla i hala do przechowywania klinkieru

[Zasób biblioteczny Archiwum Państwowego w Opolu, sygn. 261]

Szkice projektowe urządzeń suszarni.

[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/5/404]

PRZYŁĄCZENIE DO OPOLA

PLANY PRZED 1945 R. I FAKTYCZNE PRZYŁĄCZENIE DZIELNICY

Groszowice od wieków stanowiły integralną część Opola, stanowiąc „przedsiónek” miasta.

Mieszkańcy groszowickiej osady byli świadkami istotnych przemian gospodarczych i społecznych od czasów opolskich książąt piastowskich.

Bliskość Odry oraz szlaku kolejowego łączącego Wrocław z Katowicami sprawiły, że Groszowice były przyciągającym miejscem dla przedsiębiorców. Dzięki temu miejscowość stała się

także atrakcyjna dla władarzy Opola. Pierwsze propozycje włączenia Groszowic w granice miejskie pojawiły się w latach 20-tych XX wieku. Argumentowano, m.in., że dzięki istniejącemu już „szybkemu” połączeniu kolejowemu między Groszowicami a Opolem, obie te miejscowości stanowią praktycznie integralną całość. Wspomniano również o fabryce cementu, która wchodziła w skład spółki zrzeszającej wszystkie cementownie z Opola i okolic. Zapewniano, że mimo włączenia w granice miasta, Groszowice zachowają odrębną administrację gminną,

urząd stanu cywilnego, swoją szkołę oraz własną parafię. Kolejnym argumentem „za” miała być informacja, że wraz z Groszowicami, w granice miasta zostaną włączone Czarnowasy, Szczepanowice, Nowa Wieś Królewska, Kolonia Gostawicka, Krzanowice, Wróblin, Pótwieś, Wójtowa Wieś oraz Winów.

Jednakże faktyczne przyłączenie dzielnicy nastąpiło w latach 50-tych XX wieku.

W początkowej fazie Groszowice stały się osiedlem miejskim, natomiast do Opola zostały włączone 1 stycznia 1965 r.

